

30-8-2013

Anti-pestbeleid: Noodzakelijk, nuttig of nadelig?

Een beschrijvend onderzoek naar de
meningen en ervaringen van
basisscholen

Esther Beekhof

Bacheloropricht Bestuurskunde

1^e Begeleider Universiteit Twente

dh. M.R.R. Ossewaarde

2^e Begeleider Universiteit Twente

mvr. A. Morissens

Anti-pestbeleid: Noodzakelijk, nuttig of nadelig?

Een beschrijvend onderzoek naar de meningen en ervaringen van basisscholen

*Esther Beekhof (s1013491)
Pyrmontstraat 3
7513 BN Enschede*

*E-mailadres: e.w.h.beekhof@utwente.nl
Telefoonnummer: 06 416 06 384
Studie: Bestuurskunde*

*Datum: 30 augustus 2013
Bacheloropdracht Bestuurskunde
Ter afronding van de bachelor Bestuurskunde aan de Universiteit
Twente*

Onder begeleiding van:

Dhr. M.R.R. Ossewaarde
Mvr. A. Morissens

Eerste begeleider Universiteit Twente
Tweede begeleider Universiteit Twente

Samenvatting

Pesten komt wereldwijd voor en vormt tot op heden een aanzienlijk probleem onder kinderen. Door de actualiteit van dit onderwerp en de prioriteit van dit maatschappelijke probleem in de politiek is er steeds meer aandacht voor de rol van de scholen. Dit is namelijk waar pesten voornamelijk plaatsvindt. Het anti-pestbeleid van scholen moet hier verandering in brengen. De laatste jaren is er een wildgroei aan anti-pestprogramma's die ook massaal worden ingevoerd door scholen. De effectiviteit van deze anti-pestprogramma's is alleen nog niet vastgesteld. Behalve de effectiviteit van deze programma's onder de loep te nemen is kennis van meningen en ervaringen door de uitvoerders en gebruikers ervan ook zeer interessant, dit is namelijk nuttig voor het verbeteren van huidige anti-pestprogramma's en essentieel voor het ontwerpen van nieuwe methodes. Dit onderzoek is een beschrijvend exploratief onderzoek waarbij getracht wordt nieuwe verbanden en theorieën te ontdekken. Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag: *'Hoe ervaren directeuren en leerkrachten het huidige anti-pestbeleid op hun school, en wordt het beleid daadwerkelijk uitgevoerd zoals dat bedoeld is?'* worden acht vraaggesprekken met acht respondenten op vier verschillende basisscholen afgenomen. Door interviews te houden met zowel directeuren als leerkrachten worden ook de verschillen tussen deze twee respondenten in kaart gebracht. De verzamelde data kan doormiddel van coderen worden geanalyseerd waarna de verschillende gemaakte categorieën antwoorden op zullen leveren op de onderzoeksvragen. De uitkomst van dit onderzoek is dat er zowel verschillen als overeenkomsten zijn tussen de meningen van scholen over het anti-pestbeleid. Er bestaat onder alle scholen veel ontevredenheid over de rol van de ouders, de betrokkenheid van ouders bij de school is gering en dient te worden verbeterd. Dit zal het aanpakken van pesten vergemakkelijken. Een andere uitkomst is dat in pestprotocollen meer aandacht dient te worden gegeven aan de preventie van pesten. Verder bestaat er onder alle scholen veel vrijheid in de uitvoering van beleid dit zou een oorzaak kunnen zijn van de ontevredenheid en onzekerheid van directeuren over de juiste uitvoering van methodes door leerkrachten waardoor er twijfels zijn over de effectiviteit van het aanpakken en voorkomen van pesten. De verschillen zijn te vinden in de mate van tevredenheid over de methoden die gebruikt worden. Waar de ene school gebruik maakt van een zeer actueel anti-pestprogramma ondervindt de andere school de nadelen van een sterk verouderde methode die daardoor niet meer consequent wordt gebruikt. In het geval van vervolgonderzoek is sterk aan te raden scholen te onderzoeken die allen gebruik maken van een officieel erkent anti-pestprogramma, in dat geval zijn de resultaten beter vergelijkbaar ook zou het onderzoek kunnen worden uitgebreid naar een groter aantal cases.

Woord vooraf

Met deze scriptie komt een einde aan mijn bacheloropleiding Bestuurskunde aan de Universiteit Twente. Tijdens het volgen van deze opleiding groeide mijn interesse voor maatschappelijke- en overheidsorganisaties. Door mijn werk als gastouder en daardoor het contact met mijn gepeste gastkind kwam ik in aanraking met het onderwerp pesten en anti-pestbeleid. Dit onderzoek heeft betrekking tot de scholen en de daarbij horende actoren die te maken hebben met anti-pestbeleid. De focus van dit onderzoek ligt bij de ervaringen van deze actoren met het beleid op de school waarin zij werkzaam zijn. Terugblikkend op deze scriptie heb ik het als een leerzame, uitdagende en zeer zelfstandige periode ervaren.

Bij het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van de scriptie ben ik vanuit de universiteit begeleid door dr. M.R.R. Ossewaarde en mvr. A. Morissens. Via deze weg wil ik hen bedanken voor de sturing, feedback, kennis en kritische blik die ik van hen heb mogen ontvangen.

Zonder de medewerking van alle respondenten van de vier scholen uit Bergen op Zoom was dit onderzoek niet mogelijk geweest. De directeuren en leerkrachten wil ik dan ook hartelijk danken voor het prettige contact, hun tijd, openharigheid en input die zij hebben geleverd aan dit onderzoek. Ten slotte wil ik Rosalie Laarhuis bedanken omdat zij als tweede codeur heeft opgetreden en hierbij kritisch heeft gekeken naar mijn data en coderingen.

Enschede, 30 augustus 2013

Esther Beekhof

Inhoud

Samenvatting.....	2
Woord vooraf	3
1. Inleiding	6
1.1 Achtergrond en aanleiding	6
1.2 Probleemanalyse	7
1.3 Aanpak van het onderzoek.....	9
Verwachting.....	10
2. Theoretisch kader	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Sociale uitsluiting.....	11
2.3 Het sturen van sociale in- en uitsluiting: anti-pestbeleid.....	13
National Safe Schools Framework.....	13
2.4 Typen anti-pestbeleid.....	14
PRIMA EN KIVA	16
2.5 Conclusie	17
3. Methode	18
3.1 Inleiding	18
3.2. Onderzoeksontwerp.....	18
3.3 Selectie van scholen	18
3.4 Dataverzameling.....	19
3.5 Data-analyse	20
3.6 Betrouwbaarheid, validiteit en generaliseerbaarheid	21
3.7 Conclusie	22
4. Resultaten.....	23
4.1 Inleiding	23
4.2 Resultaten.....	23
4.2.1 Anti-pestbeleid	23
4.2.2 Rol directeur	24
4.2.3 Rol leerkracht	25
4.2.4 Ouders	25
4.2.5 Uitvoering van de treatment.....	26
4.2.6 Vrijheid van implementatie	27
4.3 Verbanden en samenhang	27

4.4 Beantwoording deelvragen	28
5. Conclusie en aanbevelingen	31
5.1 Inleiding	31
5.2 Beantwoording hoofdvraag.....	31
5.3 Discussie	31
5.4 Theoretische reflectie en vergelijking verwachting	32
5.4.1 Vervolgstudie.....	32
5.5 Aanbevelingen.....	33
5.7 Tekortkomingen onderzoek	33
Referenties	34
Appendix A Interviewprotocol	38
Appendix B Uitwerking interviews school A	39
Appendix C Uitwerking interviews school B	45
Appendix D Uitwerking interviews school C	50
Appendix E Uitwerking interviews school D	54

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding

Volkskrant – 8 april 2013

Aleid Truijens

‘Ouders van leerlingen van de Sint Jozef-basisschool in Nootdorp hebben bij de politie aangifte gedaan tegen twee kinderen van 9 en 10 jaar. Twee verschrikkelijke pestkoppen, die hun prooiën zorgvuldig uitkozen. Een slechtziende klasgenoot, bijvoorbeeld. Zijn afwijking was reden om hem uit te schelden en in elkaar te slaan. De school deed weinig, vinden de ouders, om de slachtoffers te beschermen. De ouders van de slechtziende jongen moesten maar een andere school zoeken. De omgekeerde wereld, vond zijn vader: “De pesters moeten worden aangepakt en niet mijn zoon.”’

Dit artikel stelt niet alleen het onderwerp pesten aan het licht maar ook de rol van scholen hierin. De vraag hierbij is wat die rol precies inhoudt en in hoeverre scholen pesten moeten, kunnen en willen aanpakken. In dit hoofdstuk zal op deze kwesties nader worden ingegaan waarna vervolgens de probleemanalyse en de onderzoeksvragen van dit onderzoek zullen worden besproken. Als laatste zullen de aanpak, de afbakening en de verwachtingen van het onderzoek aan bod komen.

Pesten komt wereldwijd voor en vormt tot op heden een aanzienlijk probleem onder kinderen (Harel-Fisch et al., 2011; Van Hattum, 1997; Baeten & Van Hest, 2002; Vreeman & Carroll, 2007). Uit onderzoek van Fekkes, Pijpers en Verloove-Vanhorick (2003) onder Nederlandse kinderen, blijkt dat meer dan 16% van de kinderen tussen 9 en 11 jaar naar eigen zeggen regelmatig wordt gepest. Dit komt neer op gemiddeld drie kinderen per klas. Het gaat dan om een totaal van 350.000 Nederlandse jongeren die gebukt gaan onder ernstige pesterijen (Veenstra et al., 2009). Deze pestgevallen kunnen zelfs een zodanig ernstige vorm aannemen dat de slachtoffers ervan zelf geen uitweg meer weten te vinden. Al is er geen bewijs dat de zelfmoorden van Tim Ribberink, Fleur Bloemen in 2012 en van Anass Aouragh in 2013 een direct gevolg zijn van het pesten, het heeft wel als gevolg gehad dat dit maatschappelijk probleem meer belangstelling heeft gekregen in de media, politiek en bij maatschappelijke organisaties. Door de bekendheid en bewustwording van de negatieve consequenties van pesten voor zowel slachtoffers als daders kwam er naar gelang meer aandacht voor het onderwerp (Roede & Felix, 2009). Van de partijen die bij pesten betrokken zijn ontstond veel aandacht voor de rol van de scholen, dit is namelijk de omgeving waar pesten voornamelijk plaatsvindt. Bij de zelfmoorden van slachtoffers van pesten is er veel discussie geweest over de rol van de school, hierbij werden verscheidene vragen gesteld: ‘Heeft de school dit aan zien komen?’ ‘Zijn er voldoende maatregelen genomen door de school?’ Door deze vragen, die ook door de media erg zijn benadrukt, heeft het onderwerp anti-pestbeleid grote prioriteit op de politieke agenda gekregen en is het anti-pestbeleid van scholen onder de loep genomen, de volgende vraag staat hierbij centraal: ‘Doen scholen genoeg aan het aanpakken en het voorkomen van pesten?’

Bij het ‘genoeg doen’ aan pesten wordt al snel de link gelegd met een anti-pestbeleid, dit is namelijk het beleid dat scholen voeren om pestproblemen op de school zoveel mogelijk te voorkomen en/of aan te pakken. Door de ‘hype’ en erkenning die is ontstaan om dit maatschappelijk probleem ontstond er een wildgroei aan anti-pestprogramma’s (Persson & Svensson, 2013; Veenstra et al., 2009; Baar, Wubbels & Vermande, 2007). Naast een meestal al eerder ingevoerd anti-pestprotocol werden ook deze

programma's massaal ingevoerd door scholen, door beleid te voeren op het gebied van pesten kunnen scholen aantonen dat pesten op school wordt erkent en dat er niet laks om wordt gegaan met pestproblemen. Ook vanuit de Arbeidsomstandighedenwet (artikel 1 lid 3 e Arbowet) worden scholen al verplicht beleid te voeren om leerlingen en leerkrachten te beschermen tegen agressie en geweld, dit verplicht scholen min of meer tot het invoeren van een anti-pestbeleid, het houden van toezicht en het bieden van een veilig pedagogisch klimaat voor kinderen.

Naar aanleiding van de prioriteit van dit maatschappelijk probleem op de politieke agenda is er op 25 maart 2013 door secretaris van onderwijs Sander Dekker samen met Kinderombudsman Marc Dullaert een nieuw wetsvoorstel gepresenteerd. Dit is een voorstel tot het invoeren van een anti-pestwet die scholen verplicht tot het scheppen van een 'veilig leefklimaat' en het gebruik van een 'bewezen effectief' programma tegen pesten (Ministerie van OCW, 2013). Naast de voorwaarde dat het moet gaan om een bewezen effectief programma moeten leraren worden bijgeschoold over pesten en cyberpesten, moet er een integrale aanpak komen van pesten, moeten de lijnen van kinderen naar leraren korter worden doormiddel van een 'anti-pestmoment', en moet er een anti-pestcoördinator worden aangesteld (Ministerie van OCW, 2013).

Er wordt in steeds meerdere mate onderzoek gedaan naar anti-pestprogramma's. Helaas is er nog weinig onderzoek gedaan naar de effectiviteit van deze programma's (Smith, Cousins & Stewart, 2005). Over de effectiviteit kan dus nog weinig gezegd worden. Tot nu toe zijn er slecht twee bewezen effectieve anti-pestprogramma's, namelijk de Finse KiVa methode en de Noorse PRIMA-methode. Uit de praktijk is wel gebleken dat leraren niet altijd de juiste vaardigheden en kennis hebben om effectief met de handvaten van het anti-pestbeleid om te gaan (Roede, 2009). Ook bij de implementatie van anti-pestbeleid ervaart men nog wel eens problemen.

1.2 Probleemanalyse

Behalve naar de effectiviteit van anti-pestprogramma's is er ook weinig onderzoek gedaan naar de ervaringen van scholen met anti-pestbeleid (Rooijen-Mutsaers, 2012). Kennis van meningen en ervaringen van de basisscholen zelf over het anti-pestbeleid (en anti-pestprogramma) in de vorm van feedback is zeer nuttig voor de verbetering van huidige anti-pestprogramma's. Tevens is kennis van effectieve elementen van beleid en knelpunten in de toepassing van programma's essentieel voor de ontwikkeling van nieuwe anti-pestprogramma's.

Leerkrachten krijgen vaak een centrale rol toegekend wat betreft het voortbestaan van pesten op scholen (Robert, 2011; Yoon & Kerber, 2003). Daarom is het belangrijk te kijken naar de wijze waarop leerkrachten zelf hun rol in de pestproblematiek zien en hoe zij de aanpak om pesten te voorkomen of terug te dringen ervaren.

Een belangrijke vraag bij het anti-pestbeleid is of het beleid of programma dat door een school wordt gehanteerd ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd op de manier waarop dat bedoeld is. Gaat de implementatie van het beleid ('de treatment') wel op de manier zoals het in het beleid of in het programma staat omschreven? Om pesten laag te houden is het namelijk belangrijk dat het beleid structureel en intensief wordt uitgevoerd zoals het bedoeld (Fekkes et al., 2006). Leerkrachten spelen hierin dus een cruciale rol, zij zijn namelijk de uitvoerders van het beleid.

Dit onderzoek heeft dan ook tot doel om tot een breed inzicht te komen wat het anti-pestbeleid op scholen inhoudt en hoe concreet pestgedrag wordt aangepakt door individuele leerkrachten, of de implementatie van het beleid wel op de manier gaat zoals staat omschreven in het beleid en wat de

visie en aanpak van de directeuren en leerkrachten is in het anti-pestbeleid.

Naar aanleiding van mijn probleemstelling: *‘het is onbekend hoe scholen hun anti-pestbeleid ervaren, en of het anti-pestbeleid op de juiste manier wordt geïmplementeerd en wordt uitgevoerd’* heb ik mijn onderzoeksvraag kunnen formuleren. Om de perspectieven, visies, meningen en ervaringen van directeuren en leerkrachten binnen een school te weten te komen luidt mijn onderzoeksvraag als volgt: ·

‘Hoe ervaren directeuren en leerkrachten het huidige anti-pestbeleid op hun school, en wordt het beleid daadwerkelijk uitgevoerd zoals dat bedoeld is?’

In deze beschrijvende onderzoeksvraag zijn verschillende variabelen te zien. ‘De ervaringen van directeuren en leerkrachten’ is de variabele die ik ga observeren en ga meten. Op verschillende vlakken kunnen directeuren en leerkrachten van een school die te maken hebben met het anti-pestbeleid in meer of mindere mate tevreden zijn over het pestbeleid. Hierbij zullen ook de punten aan bod komen waarover directeuren en leerkrachten niet of minder tevreden zijn en wat de eventuele knelpunten van het anti-pestbeleid zijn en welke punten als verbeterpunten worden aangedragen door de respondenten. Wat ik ook in kaart ga brengen is het ‘anti-pestbeleid’ en het daarbij horende ‘type anti-pestprogramma’ dat op een school wordt gebruikt. Het laatste deel van de onderzoeksvraag, ‘wordt het beleid daadwerkelijk uitgevoerd zoals dat bedoeld is’, maakt duidelijk of het besproken anti-pestbeleid van een school op de juiste manier wordt toegepast.

Met het oog op het bereiken van de doelstelling van het onderzoek en het antwoord geven op deze beschrijvende onderzoeksvraag zijn de volgende subvragen geformuleerd: ·

1. *Wat houdt het huidige anti-pestbeleid van de school in en van welk anti-pestprogramma wordt gebruik gemaakt?*

Doormiddel van deze subvraag wordt duidelijk welk anti-pestbeleid en bijbehorend anti-pestprogramma wordt gehandhaafd en wat het beleid voor het voorkomen en tegengaan van pesten exact inhoudt op de school.

2. *Wat zijn de ervaringen van de directeuren en leerkrachten werkzaam binnen de school met het anti-pestbeleid?*

Met deze subvraag kan ik een beschrijving maken van de ervaringen van de actoren en de tevreden en ontevredenheid met het anti-pestbeleid van de actoren binnen de school vaststellen en wat volgens hen knelpunten en verbeterpunten van het beleid zijn. Dit wordt vormgegeven aan de hand van anekdotes, verhalen, visies et cetera.

3. *In welke mate voeren scholen het anti-pestbeleid uit op de manier zoals het bedoeld is?*

Doormiddel van deze vraag ga ik vaststellen of de inhoud van het anti-pestbeleid dat door de school wordt gebruikt ook daadwerkelijk wordt toegepast in de praktijk. Hierdoor kan ik bepalen of de ‘treatment’ wordt uitgevoerd zoals zij bedoeld is en of de middelen ook daadwerkelijk worden ingezet? De uitvoeringspraktijk wordt hiermee vastgesteld.

4. *In hoeverre draagt de inzet van de middelen bij aan het doel van het anti-pestbeleid volgens de scholen?*

Met deze vraag kan ik vaststellen of volgens de actoren de middelen die bij het beleid horen en

worden ingezet ook effectief bijdragen aan het voorkomen en tegengaan van pesten.

5. *In welke mate is er verschil tussen de meningen en ervaringen van de directeuren en die van de leerkrachten binnen de school en waaruit bestaat dat verschil?*

Deze deelvraag maakt duidelijk of er een verschil is in de ervaringen en meningen tussen directeuren en leerkrachten.

De antwoorden op deze subvragen zullen samen het antwoord op de onderzoeksvraag in kaart brengen. De antwoorden op de eerste twee subvragen maken namelijk duidelijk wat het anti-pestbeleid op een school inhoudt en wat de meningen van zowel directeuren als leerkrachten hierover is. Deze antwoorden geven samen antwoord op het eerste deel van de onderzoeksvraag. Het antwoord op subvraag vier zal duidelijk maken of actoren van een school het beleid effectief vinden. Een essentiële subvraag is subvraag 3, hieruit zal blijken of en hoe de actoren, en dan voornamelijk de leerkrachten, het beleid implementeren. De laatste deelvraag maakt duidelijk op welke vlakken er verschil bestaat tussen directeuren en leerkrachten en waar dit verschil dan uit bestaat.

1.3 Aanpak van het onderzoek

De hoofdvraag van mijn onderzoek zal ik beantwoorden aan de hand van de subvragen die ik heb opgesteld. Om antwoord te krijgen op de subvragen zal ik beschrijvend, kwalitatief, explorerend onderzoek gaan uitvoeren. Hier hoort de volgende definitie bij: *“Kwalitatief onderzoek is een vorm van empirisch onderzoek waarbij overwegend gebruik gemaakt wordt van gegevens van kwalitatieve aard en heeft als doel onderzoeksproblemen in of van situaties, gebeurtenissen en personen te beschrijven en te interpreteren”* (Reulink & Lindeman, 2005) (Baarda, De Goede & Teunissen, 2000). Tevens wordt er gestreefd naar generalisatie van de resultaten van het onderzoek, deze moeten overdraagbaar zijn op vergelijkbare of overeenkomstige situaties (Baarda, De Goede & Teunissen, 2009) en is het onderzoek erop gericht een beschrijving te geven van de ervaren werkelijkheid en mogelijke samenhangen (Reulink & Lindeman, 2005). Bij kwalitatief onderzoek gaat het vaak om het beleven, ervaren, typeren en het waarderen van bepaalde zaken. Het onderzoeksprobleem bevat veel kwalitatieve vragen, er zullen dus kwalitatieve gegevens verzameld moeten worden. Deze kwalitatieve gegevens worden in mijn onderzoek verzameld aan de hand van interviews met actoren binnen de basisschool. De data zal ik analyseren door de antwoorden op de interviewvragen te categoriseren. Uit de resultaten hoop ik relevante verbanden en samenhangen te kunnen leiden.

Bij de afbakening van een onderzoek dient rekening te worden gehouden met de vraagstelling, het onderwerp, de randvoorwaarden en de doelstelling van het onderzoek. Als ik kijk naar mijn vraagstelling sluit deze niet aan bij eerder gedaan onderzoek of eerdere ervaringen. Het is namelijk een nieuwe invalshoek om naar anti-pestbeleid te kijken en er is nog niet op deze manier onderzoek gedaan naar het onderwerp. In dat opzicht is het een vraag waar een zeer breed onderzoek uit zou kunnen voortvloeien. Mijn eigen doelstelling van dit onderzoek is om een beeld te krijgen van de meningen van directeuren en leerkrachten van een school van het anti-pestbeleid op de school. Bij het ontwerpen van nieuwe anti-pestprogramma's en het verbeteren van huidige programma's kan rekening worden gehouden met de resultaten van dit onderzoek.

Gezien de tijd die staat voor een bachelor onderzoek en het feit dat ik dit onderzoek alleen uitvoer heb ik mijn onderzoek afgebakend door gebruik te maken van een beperkt aantal cases. Mijn onderzoek vindt plaats onder vier basisscholen die zich bevinden in de gemeente Bergen op Zoom, Noord-Brabant. Ik heb voor deze scholen gekozen omdat ik op iedere school iemand van het personeel persoonlijk ken. Tevens ben ik oud-leerling van één van deze vier basisscholen, hierdoor heb ik meer kans op medewerking van de school. In mijn onderzoek heb gezien de tijd en middelen voor het onderzoek en het voorkomen van een scheve verdeling, gekozen om te kijken naar de data afkomstig van de directeur van de school en van een leerkracht van iedere school. Deze twee actoren zijn op iedere school namelijk aanwezig. Ook lijkt het me erg interessant om onderzoek te doen naar het verschil tussen de mening van een directeur (vaststellen van beleid) en iemand van het onderwijzend personeel (implementatie en uitvoering van beleid). Deze twee actoren staan beide op een zeer verschillende manier in contact met het beleid, daarom kan ik me voorstellen dat deze visies van elkaar verschillen of zelfs conflicterend zijn.

Verwachting

Ik verwacht dat er veel spreiding is in de mate van tevredenheid over de huidige anti-pestprogramma's op basisscholen. Ik verwacht dat deze tevredenheid of ontevredenheid sterk afhangt van de manier van implementatie van het beleid op de desbetreffende school. Uit de praktijk blijkt namelijk dat leraren niet altijd de juiste vaardigheden, expertise en kennis hebben om met de handvaten van het anti-pestbeleid om te gaan en zich niet altijd aan de afspraken houden (Roede, 2009). Ook de communicatie tussen leerkrachten en ouders is belangrijk voor het tegengaan van pesten (Roede, 2009). Daarentegen denk ik dat scholen waar pesten nauwelijks voorkomt zullen aangeven tevreden te zijn met het beleid dat wordt gehandhaafd en vertrouwen te hebben in het anti-pestprogramma. Er is immers geen probleem waarvoor beleid nodig is. Scholen die veel pestproblemen ervaren zullen sneller tekortkomingen aanduiden in het anti-pestprogramma, ze zullen bijvoorbeeld aangeven weinig vertrouwen te hebben in het programma onder andere omdat de effectiviteit er nog niet van is bewezen en onvoldoende effectief schijnt te zijn.

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Getracht is inzicht te krijgen in de probleemstelling: 'het is onbekend hoe scholen hun anti-pestbeleid ervaren, en of het anti-pestbeleid op de juiste manier wordt geïmplementeerd en wordt uitgevoerd'. Het doel van dit hoofdstuk is dan ook het verkrijgen van theoretische inzichten in de thema's die spelen omtrent anti-pestbeleid en de ervaringen van actoren die te maken hebben met dit beleid. Om dit te realiseren wordt eerst een beschouwing gegeven van de concepten sociale uitsluiting, pesten en anti-pestbeleid. Vervolgens wordt er ingegaan op de verschillende dimensies van anti-pestbeleid waarbij twee bekende anti-pestprogramma's worden besproken. Als laatste wordt ingegaan op de meningen die er bestaan over de effectiviteit van de programma's.

2.2 Sociale uitsluiting

Sociale uitsluiting richt zich op de groep die helemaal niet of nauwelijks deelneemt aan sociale activiteiten, dit begrip kan als tegenhanger worden gezien van samenhang: 'de groep zonder sociaal kapitaal en/of hulpbronnen' (Couman, 2012). Een uitgebreidere begripsomschrijving volgens Hoff en Vreeman (2011, p. 17) luidt: 'Iemand is sociaal uitgesloten wanneer er sprake is van een achterstand op twee of meer van de volgende terreinen: op materieel gebied, wat betreft de toegang tot sociale grondrechten en op het terrein van sociale participatie wat betreft de culturele of normatieve integratie'. Sociale uitsluiting kan een gevolg zijn van armoede, (chronische) ziekte, een handicap of het verliezen van een baan. Het kan ook plaatsvinden als gevolg van discriminatie op basis van etnische achtergrond, religie, verslaving, levensbeschouwing of politieke overtuiging.

Sociale uitsluiting komt ook voor bij kinderen. Ouders met een uitkering kunnen bijvoorbeeld niet altijd lidmaatschapsgelden van sport-, cultuur- en muziekverenigingen betalen waardoor kinderen niet kunnen participeren in verenigingen of sociale activiteiten. Zij zijn hierdoor uitgesloten van deelname in het maatschappelijk middenveld oftewel de 'civil society'. Deze sociale uitsluiting als gevolg van armoede heeft zijn neerslag op kinderen van het gezin dat bijvoorbeeld te maken heeft met een uitkering. Door het tekort aan economische middelen van de ouders hebben deze kinderen vaak gebrek aan sociale activiteiten, dit kan het welzijn, de cognitieve ontwikkeling en de sociale relaties van kinderen belemmeren (Duncan & Brooks-Gunn, 2000; Beresford, Sloper & Bradshaw, 2005). Doordat een kind niet net als zijn leeftijdsgenoten participeert in het maatschappelijk middenveld en dus sociaal uitgesloten wordt kan hij of zij worden gepest. Ook voelen kinderen zich vaak onzekerder doordat ze niet net als andere kinderen lid zijn van verenigingen een mee gaan op schoolkamp en schoolreisjes, hierdoor zijn deze kinderen sneller slachtoffer van pesten dan andere kinderen (Beresford, Sloper & Bradshaw, 2005). Door het pesten zal een kind nog meer sociaal uitgesloten worden wat ook weer invloed heeft op het welzijn en de ontwikkeling van een kind. Om deze vicieuze cirkel te doorbreken is sociale insluiting nodig.

Pesten is een vorm van sociale uitsluiting en is een universeel en veelomvattend probleem, dat niet altijd onderkend wordt: 21 procent van de kinderen uit groep 6,7 en 8 geeft aan minstens twee keer per maand te worden gepest, 8 procent zegt zelf te pesten (Van Dorst et al., 2008). Uit het TRAILS-onderzoeksproject (Tracking Adolescents' Individual Lives Survey) is gebleken dat pesten bij alle leeftijden voorkomt. Volgens Bob van der Meer (2000, 2002) zal in groepen altijd worden gepest, de één heeft alleen meer kans gepest te worden dan de ander. Het zijn vaak kinderen die net wat anders zijn dan anderen: ze kunnen goed leren, zijn te lief, gevoelig, huilen snel, zijn slecht in sport en meestal onhandig reagerend in de sociale omgang. Ook hebben ze vaak weinig zelfvertrouwen en

een slecht zelfbeeld, zijn ze weinig assertief en verbaal minder sterk. Ze stralen vaak onzekerheid uit waarmee ze gepest worden en hierdoor durven ze ook weinig (Van Lieshout, 2002). De pestkoppen kiezen deze kinderen snel uit als slachtoffer omdat deze er al wat uit liggen waardoor anderen het niet snel zullen opnemen voor het slachtoffer. De gevolgen van pesten zijn niet gering, kinderen die worden gepest hebben vaker last van hoofdpijn, slaapproblemen, buikpijn, bedplassen, vermoeidheid, depressie (TNO, 2013) en gaan niet graag naar school. Behalve fysieke consequenties zijn er ook veel negatieve psychologische effecten van pesten (Salmivalli en Peets, 2009). Voor zowel slachtoffers als pesters kan pesten ernstige gevolgen hebben voor het functioneren in de maatschappij doordat ze bijvoorbeeld over minder goede sociale vaardigheden beschikken dan mensen die niet zijn gepest (Hawker & Boulton, 2000; Fekkes et al., 2003; Kochenderfer-Ladd & Skinner 2002). Kumpulainen en Räsänen (2000) vinden in hun onderzoek dat kinderen die op hun twaalfde jaar worden gepest, zich veel meer geïsoleerd en minder geaccepteerd voelen dan andere kinderen. Deze kinderen zijn eerder onzeker en eenzaam en lopen het risico om depressieve symptomen en angstklachten te ontwikkelen.

Pesten komt niet alleen voor bij kinderen maar is ook een bekend fenomeen op de werkvloer, het is een issue wat in de meeste organisaties voorkomt (Beale & Hoel, 2010) en heeft significante consequenties voor de organisatie. Net als geweld en ongewenst seksueel gedrag op de werkvloer heeft pesten negatieve effecten op het individu, de organisatie en de samenleving. Uit onderzoek is gebleken dat slachtoffers vaker absent en minder productief zijn (Hoel & Cooper, 2000) deze uitval van gepeste werknemers heeft daardoor een grote financiële impact op de onderneming en ook de reputatie van de onderneming loopt hierdoor schade op (Giga et al., 2008). Pesten heeft ook tal van individuele psychologische effecten op werknemers welke geen goede invloed op de organisatie hebben (Hogh et al., 2011).

Net als op scholen wordt ook in bedrijven opgetreden tegen pesten en geweld en is er steeds meer aandacht voor regelgevende initiatieven (Martino, Hoel & Cooper, 2002). Doorgaans wordt er onderscheid gemaakt tussen drie verschillende categorieën interventieprogramma's, namelijk interventieprogramma's die preventieve, beschermende of curatieve maatregelen bevatten. De preventieve programma's moeten het risico op geweld en pesten verminderen of elimineren. Deze programma's zijn er bijvoorbeeld om seksuele pesterijen op de werkplaats te voorkomen. Uit onderzoek is gebleken dat 18% van de vrouwelijke en 9% van de mannelijke werknemers uit diverse branches te maken hebben met dergelijke pesterijen. Bij deze preventieve programma's wordt vaak de gendergelijkheid en het bewustzijn benadrukt en wordt de ondersteuning van het vrouwelijk personeel bevorderd (Martino, Hoel & Cooper, 2002). Beschermende maatregelen worden vaak toegepast in de sector van het openbaar vervoer, hier kunnen namelijk allerlei vormen van intimidatie of geweld tegenover het personeel voorkomen. De derde vorm van interventieprogramma's is gericht op de behandeling en de opvang van het slachtoffer na het incident. Hier hoort ook de klachtprocedures en het proces van re-integratie in het arbeidsproces van het slachtoffer en andere betrokkenen bij. De Europese Unie speelt een steeds grotere rol in het uitwerken van nationale regelgeving op het vlak van geweld en pesterijen op de werkplaats. Het nieuwe artikel 13 van het Gedrag van de Europese Gemeenschap dat werd opgenomen in het Verdrag van Amsterdam is de basis hiervoor (Martino, Hoel & Cooper, 2002).

Ondanks anti-pestbeleid uitgevoerd door afdeling personeelszaken (HRM) in organisaties lijkt het probleem niet af te nemen (Rayner, 2009). Dit kan te maken hebben met de relatie tussen medewerkers HRM en de manager van een organisatie. Klachten over pesten zijn voor deze medewerkers moeilijk om mee om te gaan omdat het de risico's met zich mee brengt die de relatie tussen het personeel en managers in gevaar zou brengen. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat medewerkers personeelszaken situaties waarin een manager wordt beschuldigd zelden beoordelen als een pestsituatie. Vertrouwen tussen werknemers, medewerkers personeelszaken en managers is essentieel gebleken voor de oplossing van pesten op het werk. Uit een vertrouwensonderzoek is gebleken dat de uitvoering van HRM-beleid cruciaal is voor de volgende punten: gepercipieerde rechtvaardigheid, voorspelbaarheid, betrouwbaarheid, integriteit en openheid. Deze punten beïnvloeden allemaal de percepties van werknemers over de organisatorische en bestuurlijke betrouwbaarheid (Skinner et al., 2004; Dietz & Den Hartog, 2006; Searle et al., 2011a). Dit heeft effect op organisatorische en individuele baten, zoals een vergroting van de organisatorische prestaties, werknemer betrokkenheid, werktevredenheid en personeelsgedrag.

2.3 Het sturen van sociale in- en uitsluiting: anti-pestbeleid

Zoals in de vorige paragraaf duidelijk is gemaakt heeft pesten veel negatieve gevolgen voor slachtoffers, zowel kinderen als volwassenen, en pesters. Het is dus van belang dat er binnen scholen en bedrijven wordt opgetreden tegen pesten en dat sociale insluiting wordt gewaarborgd. Om sociale insluiting te sturen is er beleid nodig. Dit begint al bij de overheid die zorg draagt voor sociale zekerheid in Nederland, maar ook bedrijven en scholen kunnen beleid voeren om sociale insluiting te bevorderen. Scholen kunnen zorgen voor sociale insluiting doormiddel van het aanbieden van naschoolse activiteiten, het organiseren van projecten en door het saamhorigheidsgevoel en sociale verbondenheid binnen een klas te stimuleren (Van der Klok, 2012) doormiddel van bijvoorbeeld een anti-pestbeleid. Het doel van anti-pestbeleid op scholen is het bieden van veiligheid en inclusiviteit voor kinderen en het tegengaan en voorkomen van pesten binnen de school. Dit begint bij de leerkracht die het pestgedrag moeten signaleren en moeten afkeuren. Het is belangrijk dat de rest van de klas wordt aangemoedigd om dergelijk gedrag niet te accepteren en dat er een positieve status wordt verleend aan hulpgedrag van kinderen tegenover slachtoffers (Veenstra et al., 2007).

In binnen- en buitenland zijn er een groeiend aantal interventieprogramma's ontwikkeld. Uit het artikel van Roede (2009) is gebleken dat scholen tegenwoordig bijna allemaal gebruik maken van één of meerdere vormen van anti-pestbeleid en dat er genoeg opties zijn waar scholen uit kunnen kiezen. Wetenschappelijk bewezen is dat een integraal anti-pestbeleid de pestproblematiek op Nederlandse basisscholen effectief kan terugdringen. Bijna alle scholen in Nederland hebben daarom een anti-pestbeleid ingevoerd, wel is gebleken dat sommige activiteiten die bij het programma horen niet allemaal worden uitgevoerd, dat de intensiteit van het toepassen van het programma in de loop der tijd afnam en dat de aandacht voor het anti-pestbeleid na enige tijd vaak verslapt.

National Safe Schools Framework

Het verdrag inzake de rechten van het kind (United Nations, 1991) benadrukt het belang van het beschermen van de levenskwaliteit van kinderen en haar rechten om in een veilige omgeving, vrij van alle vormen van geweld, slachtofferschap, intimidatie en verwaarlozing te worden onderwezen. Nationaal beleid in Australië ziet toe op preventie en het managen van geweld, pesten en andere agressieve gedragingen op scholen doormiddel van een NSSF. Dit National Safe Schools Framework werd in 2003 onderschreven door alle ministers van educatie in Australië. Het NSSF programma is

gebaseerd op 11 principes die richtlijnen bieden voor de scholen. De principes zijn gelinkt aan bepaalde hoofdelementen die scholen gebruiken in hun NSSF implementatie te operationaliseren. De elementen zijn: (a) schoolwaarden, ethos, cultuur, structuur en het welbevinden van scholieren; (b) beleid, programma's en procedures; (c) educatie/training voor schoolpersoneel, scholen en ouders; en (d) nauwe samenwerking met ouders. De Australische overheid heeft met de implementatie van dit programma ook de website: Bullying, No way! gelanceerd, met behulp van dit nationale mechanisme kunnen scholen informatie, bronnen en succesvolle praktijken om pesten, intimidatie en geweld in scholen aan te pakken met elkaar delen.

In een vierjarig cross-sectioneel onderzoek dat is gestart in 2007 zijn 7418 scholieren tussen de 9 en 14 jaar en 453 leraren van 106 representatieve scholen geanalyseerd om de percepties van leraren over de omvang van de implementatie van het NSSF te analyseren. Tevens werd de capaciteit van leerkrachten om pesten aan te pakken onderzocht en zijn er rapporten van scholieren over het pesten op hun school geanalyseerd. Uit dit onderzoek is gebleken dat scholen niet de aanbevolen elementen van het beleid schoolbreed hadden ingevoerd. Ook is gebleken dat leerkrachten meer trainingen nodig hebben om pesten aan te pakken, voornamelijk het verborgen pesten wordt niet goed aangepakt door leerkrachten en het voorkomen van pesten op scholen is niet verbeterd in deze vier jaar na de implementatie van NSSF.

2.4 Typen anti-pestbeleid

Om sociale insluiting op scholen te waarborgen zijn er anti-pestprogramma's ontwikkeld. De bestaande anti-pestprogramma's zijn aangesteld op het voorkomen en/of het terugdringen van pesten en kunnen gericht zijn op de school, de klas en op individuele leerlingen of combinaties hiervan. Anti-pestprogramma's die de individuele benadering hanteren richten zich op een kleine groep leerlingen die beschouwd worden de risico groep te zijn. Deze kinderen hebben dus meer kans om gepest te worden of om pester te worden dan andere kinderen. Uit onderzoek is gebleken dat voor 10 van de 28 outcome variabelen een significant verminderend effect hebben op pesten (Merrel & Isava, 2008). Als we spreken over het voorkomen van pesten dan gaat het over anti-pest programma's die beogen dat 'de gepesten' niet meer zullen worden gepest. Het gaat hier dus om preventie in de zin van weerbaarheid van kinderen in een klas (Boelhouwer, 2008). Hierbij wordt de nadruk gelegd op het versterken van de sociale competentie-ontwikkeling, sociale vaardigheden en de verbetering van het sociaal klimaat in een klas. Ook kan worden gekeken naar hoe en waarom 'pesters' in een klas pesten. Op dit vlak is onderzoek gedaan naar de effectiviteit van een agressiereductieprogramma.

Anti-pestprogramma's die zich richten op het repressief aanpakken van pesten gaan over maatregelen en methoden die worden genomen om pestproblemen op te lossen. Een bekende methode is de Vijfsporenaanpak van Van der Meer. In deze methode worden de vijf betrokkenen (slachtoffer, pester, middengroep, leerkracht en ouders) allemaal aangesproken om het pestprobleem samen aan te pakken. Dit is een type interventie die zich richt op de combinatie van de drie (individueel, klas, school) niveaus, in dat geval is er sprake van een multidisciplinaire, schoolbrede aanpak. Bij deze benadering focust de algemene interventie zich op alle individuen die betrokken zijn bij een pestprobleem. Deze schoolbrede interventies blijken effectiever dan klassikale lesprogramma's of sociale vaardigheidstrainingen (SOVA-training). Het pesten wordt hier gezien als een structureel probleem van het hele systeem, waarbij pesters, slachtoffers, middengroep, leerkrachten en ouders betrokken zijn. De oplossing moet dan ook worden gezocht in een interventie

waarbij het hele systeem betrokken wordt, gebleken is dat dit de beste methode is om pesten aan te pakken (Vreeman & Carroll, 2007). Een meta-analyse die alleen individuele anti-pestprogramma's onderzocht constateerde dat de meerderheid van de geëvalueerde programma's geen significante bevorderlijke effecten had (Smith, Schneider, Smith & Ananiadou, 2004).

Een rapport die 59 onderzoeken vergelijkt waarin 30 verschillende anti-pestprogramma's worden onderzocht laat zien dat er een gemiddelde afname in slachtofferschap (gepest worden) van 17-23% is (Ttofi, Farrington & Baldry, 2008). Hieruit is gebleken dat de meest belangrijke elementen van een anti-pestprogramma om pesten te verminderen zijn: disciplinaire methodes, video's, werken met leeftijdsgenoten, oudertraining, werken in groepsverband, en supervisie van de school.

Het aantal elementen van een programma en de intensiteit van uitvoering beïnvloedt de grootte van het effect op pesten.

Door de enorme groei van anti-pestprogramma's is het uitvinden van nieuwe programma's dan ook niet wenselijk. Wat wel wenselijk is is onderzoek naar de effectiviteitspotentie van al deze verschillende anti-pestprogramma's (Baar, Wubbels & Vermande, 2007). Het is erg lastig om de effectiviteit van dergelijke programma's te testen zonder randomized controlled trial (RCT), zonder deze methode is niet uit te sluiten dat er andere verklaringen zijn voor de toe- of afname van pestgedrag dan het gevoerde anti-pestbeleid. Dit RCT onderzoeksdesign is nog niet voorhanden (Baar et al. 2007). Daarnaast zijn de meeste interventieprogramma's nog te weinig geëxpliciteerd in de praktijk om de daadwerkelijke effectiviteit ervan te onderzoeken. Wel is er onderzoek gedaan naar de kans van slagen van 10 verschillende anti-pestprogramma's door gebruik te maken van algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit (Vreeman & Carroll, 2007). De opmerkelijk uitkomst van dit onderzoek is dat geen van de 10 onderzochte anti-pestprogramma's voldoet aan de gestelde algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en ze niet werken met prestatie-indicatoren. Door dit laatste kan ook niet worden vastgesteld of en in hoeverre de gewenste doelstellingen van het beleid zijn behaald.

Verschiedende educatiecentra dragen programma's uit die geweld op scholen moeten voorkomen of verminderen. Er is onderzoek gedaan naar verschillende programma's onder 6 tot 16 jarige kinderen, de programma's zijn vergeleken op efficiëntie en effectiviteit. Uit dit onderzoek is gebleken dat de programma's slechts effectief zijn als alle disciplines van een educatiecentrum in het programma's zijn verwerkt. Een belangrijk punt wat wordt uitgelicht door de educatiecentra is de rol van de ouders. Deze moeten op een juiste manier worden betrokken bij een anti-pestprogramma. Een ander belangrijk punt is dat anti-pestprogramma's worden aangepast naar de sociale en culturele eigenschappen van een school(populatie) waar het programma in moet worden geïmplementeerd en moet worden uitgevoerd. Ook moeten anti-pestprogramma's op de lange termijn zijn gericht om rendabel te zijn in de toekomst willen ze effectief zijn. Deze informatie kan worden gebruikt voor het ontwikkelen van nieuwe interventies.

In 2007 heeft het Zweedse ministerie van educatie en onderzoek een project gefinancierd om alle gepubliceerde data te verzamelen over de effectiviteit van anti-pestprogramma's die op dat moment werden gebruikt op Zweedse scholen. Hieruit is gebleken dat slechts 1 van de 21 anti-pestprogramma's werd beschouwd als bewezen effectief (SNAE, 2007). Uit onderzoek naar effectiviteit van verschillende interventies blijkt dat de effecten van de meeste interventies inconsistent zijn en hooguit alleen op de korte termijn effectief zijn gebleken (Baar et al., 2007;

Merrel, Gueldner, Ross & Isava, 2008; Vreeman & Carrol, 2007). Van belang voor een effectieve aanpak is dat de leerkracht achter de uit te voeren interventie staat (Roberts, 2011). Uit Leids onderzoek onder 47 basisscholen bleek dat het anti-pestbeleid werkt maar dat het effect aan het eind van het tweede jaar was verdwenen. Volgens Ruiter et al., (2006) is er structuur nodig voor scholen die niet alleen gericht is op de implementatie van het beleid maar ook op de continering van het anti-pestbeleid. Deze opvatting wordt gedeeld door Fekkes, Pijpers en Verloove-Vanhorick (2006), volgens hen kunnen anti-pestprogramma's wel effectief zijn bij de aanpak van pesten maar is het geen methode om pesten structureel aan te pakken. Om pesten laag te houden is het belangrijk dat het programma structureel en intensief uitgevoerd wordt zoals het bedoeld is en het jaarlijks een follow-up krijgt.

PRIMA EN KIVA

De bekendste anti-pestprogramma's zijn de Noorse PRIMA methode en de KiVa methode uit Finland. De PRIMA methode staat voor proefimplementatie anti-pestbeleid in het basisonderwijs en is gebaseerd op het effectief gebleken pestpreventieprogramma van de Noorse pestdeskundige Dan Olweus. Dit originele programma is gericht op het voorkomen en terugdringen van pestgedrag onder leerlingen op basisscholen en middelbare scholen en het verbeteren van onderlinge relaties (Van Lieshout, 2002). Het programma zorgt voor een verandering in de schoolomgeving zodat de mogelijkheden en de beloningen voor pesten verkleind worden (Olweus, 2001). Bij dit programma worden er, net als Olweus omschrijft, maatregelen toegepast op drie niveaus namelijk op school, groep en individueel niveau. Uit recent onderzoek van TNO (Van Dorst et al., 2008) onder 24 basisscholen die twee jaar deelnamen aan PRIMA bleek dat het aantal gepeste kinderen na twee jaar met twee derde verminderde en dat het aantal kinderen dat andere pestte na twee jaar bijna met de helft daalde (Van Lieshout, 2002).

Uit onderzoek uit Cambridge naar het effect van anti-pestprogramma's wereldwijd is het KiVa-programma het beste naar voren gekomen en is een bewezen effectief standaardprogramma tegen pesten gebleken. Dit programma is ontwikkeld aan de Universiteit van Turku in Finland en werd in Finland voor het eerst getest in het jaar 2007-2008, het programma wordt door 90 procent van de scholen in Finland toegepast. Het KiVa programma is vooral gericht op de preventie van pesten. Leerkrachten, interne begeleiders en de directie ondergaan verschillende trainingen om pesten te voorkomen en als het toch plaatsvindt op te lossen. Net als de PRIMA-methode maakt ook deze methode gebruik van een schoolbrede aanpak, de aandacht wordt dus gericht op de leerling, de klas en de school. Uit onderzoek is gebleken dat pesten op scholen waar KiVa wordt gebruikt sterk afneemt. Het aantal peestsituaties is met 30 tot 40 procent afgenomen in vergelijking tot controlescholen. Ook het schoolwelbevinden, de motivatie en de schoolprestaties van alle leerlingen verbeteren door deze methode (Rooijen-Mutsaers, 2012).

Behalve de onzekerheid over de werking van anti-pestprogramma's is bij het ontwikkelen ervan weinig aandacht geweest voor het financiële plaatje (Persson & Svensson, 2013). Omdat anti-pestprogramma's veel geld kosten is het relevant om kosten en baten van dergelijke programma's in kaart te brengen en ze daarop te vergelijken voordat wordt geïnvesteerd in een anti-pestprogramma. Er zijn geen onderzoeken geweest die de totale welzijn effecten in kaart brengen met de kosten van de interventie programma's. Een belangrijke punt hierbij is waar scholen toe bereid zijn om pesten te dempen, hoeveel willen ze hiervoor betalen?

Behalve het belang van anti-pestprogramma's waarschuwt Veenstra (2011) ook over de werking

hiervan. Anti-pestprogramma's kunnen namelijk ook averechts werken. Bij een weerbaarheidstraining die vaak deel uitmaakt van de repressieve maatregelen van pesten leert de ook het slachtoffer hoe hij een effectieve schop uitdeelt en hoe hij van zich af moeten bijten. Dit kan in sommige gevallen het pesten verergeren.

2.5 Conclusie

Uit de huidige wetenschap is gebleken dat pesten een veelomvattend, complex probleem is en op meerdere vlakken voorkomt. De consequenties voor zowel slachtoffers en daders moeten niet worden onderschat. Omdat pesten een vorm van sociale uitsluiting is moet er aandacht worden besteed aan het bereiken van sociale insluiting. Een voorbeeld hiervan is anti-pestbeleid, dit kan behalve op scholen ook worden gebruikt in ondernemen om het verschijnsel 'pesten op de werkvloer' aan te pakken.

Een voornamelijk inzicht is dat anti-pestbeleid een breed concept is dat op meerdere manier vorm wordt gegeven. Interventies om pesten te voorkomen en tegen te gaan komen voor in allerlei vormen, zo bestaan er preventieve en repressieve of curatieve interventies. Deze kunnen betrekking hebben op het individu, de klas of de hele school. Ook zijn er interventies die gericht zijn op combinaties hiervan, dergelijke anti-pestprogramma's worden schoolbrede methodes genoemd. Deze schoolbrede methoden lijken vooralsnog het meest effectief te zijn, maar de concrete effectiviteit van anti-pestprogramma's is niet goed vast te stellen. Bij het implementeren van een anti-pestbeleid moet behalve gekeken worden naar de effectiviteit en de concrete doelen ook een kosten-baten analyse in kaart worden gebracht.

De bestaande inzichten over anti-pestbeleid zal ik vergelijken met de resultaten die in dit onderzoek naar voren zullen komen. Deze speculaties over anti-pestbeleid, de uitvoering en effectiviteit ervan in de huidige literatuur is het interessant inzicht te krijgen in het perspectief van de actoren die in aanraking staan met het anti-pestbeleid. Door de meningen in kaart te brengen over verschillende typen interventies en de ervaren knelpunten en successen hiervan wordt inzicht verkregen in de wat precies nodig is om een anti-pestprogramma effectief te laten zijn.

3. Methode

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet op welke wijze het onderzoek is opgezet en is uitgevoerd. De methode die in mijn onderzoek wordt toegepast zal hierbij worden geconcretiseerd. Om tot deze methode te komen moet eerst meer inzicht worden verkregen in het betreffende type onderzoeksontwerp aan de hand van dit inzicht kan een passend onderzoeksmodel worden gekozen. Aan de hand van deze inzichten kan een passende selectie methode worden bepaald en kan worden vastgesteld op welke manier de data zal worden verzameld. Afhankelijk van het type onderzoek, in mijn geval kwalitatief onderzoek kan een passende data-analyse worden bepaald. De data-analyse is van essentieel belang voor de resultaten, deze vloeien hier namelijk uit voort. In de data analyse wordt blootgelegd op welke manier er antwoord zal worden gegeven op de onderzoeksvragen. Ten slotte besteedt dit hoofdstuk aandacht aan de betrouwbaarheid, validiteit en generalisatie van de opbrengsten van dit onderzoek. Hierin wordt de kwaliteit van mijn resultaten en conclusies bediscussieerd en wordt gekeken in welke mate mijn onderzoek heeft gemeten wat gemeten moest worden en of bij herhaling van het onderzoek dezelfde uitkomsten zullen verschijnen.

3.2. Onderzoeksontwerp

Voor het behalen van de doelstellingen van dit onderzoek is er gebruik gemaakt van empirisch onderzoek dat kwalitatief van aard is. Een omschrijving van kwalitatief onderzoek volgens Baarda et al., (2000) luidt: *“Kwalitatief onderzoek is onderzoek waarbij overwegend gebruik gemaakt wordt van gegevens van kwalitatieve aard en dat als doel heeft onderzoeksproblemen in of van situaties, gebeurtenissen en personen te beschrijven en te interpreteren.”* Deze definitie past goed bij dit onderzoek omdat het hier gaat om het beschrijven en interpreteren van de meningen en ervaringen van directeuren en leerkrachten over de inhoud van het anti-pestbeleid dat wordt gehandhaafd op de desbetreffende school. Deze meningen en ervaringen worden geconceptualiseerd door middel van verhalen, anekdotes, ervaringen, argumentaties, keuzes, visies en afwegingen. Om antwoord te geven op de kwalitatieve onderzoeksvragen is het nodig deze kwalitatieve gegevens te verzamelen. Kwalitatieve gegevens hebben betrekking op de aard, de waarde en de eigenschappen van het onderzochte verschijnsel, het gaat dan om nominale en ordinale gegevens (Reulink & Lindeman, 2005) en niet om kwantiteiten zoals hoeveelheid, omvang en frequentie. Bij kwalitatief onderzoek gaat het om het verkennen en inzichtelijk maken van een thema of vraagstuk en het benoemen van gedragingen, uitspraken en tekstdelen. In dit onderzoek zal het dus gaan om het inzichtelijk maken van de mening, en bijbehorende waarde van de mening, van schooldirecties en leerkrachten over verschillende thema's van het anti-pestbeleid. Deze gegevens zullen worden ondersteund door citaten van de respondenten. Dit onderzoek is exploratief van aard en is erop gericht een beschrijving te geven van de ervaren werkelijkheid, waarbij vermoedens worden gegenereerd en een idee wordt verkregen over mogelijke samenhangen. In dit onderzoek wordt er naar gestreefd een zodanig goed mogelijk beeld te geven van de ervaringen van de respondenten en de mogelijke verbanden. De praktijk wordt zoveel mogelijk als uitgangspunt genomen en de theorie heeft slechts een rol van 'zoeklichtfunctie'.

3.3 Selectie van scholen

Deze kwalitatieve data waar in de vorige paragraaf over is gesproken wordt afgenomen van acht respondenten op vier basisscholen. Bij het selecteren van de scholen en het benaderen van de respondenten voor deelname aan het onderzoek is gebruik gemaakt van het persoonlijk netwerk van

de onderzoeker. De scholen zijn dus select gekozen en er is geen sprake van randomisatie. Bij het selecteren van de scholen is wel rekening gehouden met de grootte van de school, op basis van het aantal leerlingen en de inhoud van het anti-pestbeleid.

Er is voor gekozen om op iedere geselecteerde school een interview af te nemen met twee actoren. Totaal hebben er acht interviews plaatsgevonden waarvan vier met de directeur van iedere school en vier met iemand van het onderwijzend personeel van de school. Er is voor gekozen deze twee actoren te interviewen omdat een directeur en een leerkracht op iedere school aanwezig is en deze combinatie van data interessant is. Deze twee actoren staan ieder op een totaal verschillende wijze in contact met het beleid, één is namelijk de actor die verantwoordelijk is voor het faciliteren van het beleid en de ander actor is voornamelijk de uitvoerder van het beleid. Het is dus mogelijk dat er door deze combinatie verschillende, en misschien zelfs conflicterende visies in de resultaten naar voren zullen komen.

De groep respondenten bestaat uit 4 directeuren waarvan 1 interim-directeur en 4 leerkrachten waarvan 1 gedragsspecialist die voor deze functie veel ervaring als leerkracht heeft. Zij zal zich tijdens het interview dan ook zoveel mogelijk verplaatsen in de rol van leerkracht. De respondenten zijn werkzaam op verschillende basisscholen, drie hiervan zijn Rooms-Katholieke scholen en één is een algemeen bijzondere school. Alle scholen zijn gevestigd in de gemeente Bergen op Zoom.

3.4 Dataverzameling

Aan het empirische gedeelte van dit onderzoek wordt invulling gegeven door middel van kwalitatieve interviews waarbij inzicht wordt verkregen in antwoorden op de onderzoeksvragen en de theoretische veronderstellingen. Het afnemen van interviews is een passende methode van dataverzameling voor dit onderzoek. Deze methode is namelijk zeer geschikt om gedetailleerde informatie te verkrijgen over de meningen, ervaringen, visies, anekdotes, verhalen, keuzes, afwegingen, argumentaties van directeuren en leerkrachten. Interviews zijn een doelgericht gesprek tussen twee of meer personen (Kahn & Cannel, 1957) en leveren valide en betrouwbare gegevens op die van belang zijn voor de onderzoeksvragen in dit rapport. Voorafgaand aan de interviews is er een interviewprotocol vastgesteld. Hierin staan belangrijke punten genoemd over het verloop van het interview met betrekking tot mijn onderzoeksvragen, het doel van het interview en de vertrouwelijke en anonieme behandeling van de gegevens. Dit protocol diende tevens als rode draad voor het interview.

Voor het verzamelen van deze data wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews, een semigestructureerd interview is een combinatie van gestructureerde en ongestructureerde interviews. Er is gekozen voor deze vorm van interviewen omdat er zo de mogelijkheid bestaat om door te vragen en uit te wijden naar specifieke details en andere onderwerpen. De interviews bevatten vooraf vastgestelde open-ended vragen maar er is meer speling binnen de vragen dan bij een gestructureerd interview. De interviewvragen en het interviewprotocol zijn te vinden in appendix A.

Gedurende het interview heb ik mij aan de vragen gehouden maar waar ik meer informatie wilde krijgen heb ik doorgevraagd. Volgens Reulink & Lindeman (2005) is het mogelijk, afhankelijk van de wijze waarop het vraaggesprek verloopt, vragen aan te passen of toe te voegen. De interviews duurde ongeveer 45 minuten en vonden allemaal plaats in een aparte ruimte binnen de school waar geen andere personen behalve de interviewer en de geïnterviewde aanwezig waren. De acht vraaggesprekken zijn opgenomen met een voicerecorder. De interviews hebben plaatsgevonden in anderhalve week, de uitwerkingen van de vraaggesprekken zijn te vinden in Appendix B, C, D en E.

3.5 Data-analyse

Zodra de dataverzameling heeft plaatsgevonden is er beschikking tot een grote hoeveelheid ongestructureerde data. Om hier uiteindelijk resultaten uit naar voren te krijgen is het noodzakelijk dat deze data wordt geanalyseerd en daarmee wordt gecategoriseerd en de gestructureerd. Om te beginnen wordt er teruggekoppeld naar het type onderzoek. Dit onderzoek is een exploratief onderzoek en er is voorafgaand geen theorie en ook geen scherp geformuleerde hypothesen voorhanden. Exploratief onderzoek is juist gericht op de ontwikkeling van een nieuwe theorie en het vaststellen van een scherpere formulering van hypothesen. Ook dit onderzoek probeert een nieuwe theorie te ontwikkelen en nieuwe verbanden te onderzoeken over anti-pestbeleid en de ervaringen van actoren die te maken hebben met het anti-pestbeleid. Er wordt geprobeerd antwoord te krijgen op open verschil- en samenhangvragen. Om dit te bereiken is het nodig de concepten die naar voren komen in de hoofdvraag en subvragen concreet te maken. De drie abstracte concepten die naar voren komen in mijn onderzoeksvragen zijn:

- Anti-pestbeleid
- Ervaringen
- Effectiviteit

Deze concepten zijn geoperationaliseerd aan de hand van bijbehorende concrete kenmerken. Op basis van deze kenmerken zijn er 10 interviewvragen opgesteld welke dus uiteindelijk antwoord geven op de subvragen. Het concept anti-pestbeleid is geconceptualiseerd door de drie eerste interviewvragen. De antwoorden op deze vragen moeten duidelijk maken wat het anti-pestbeleid op de school precies inhoudt en wat de rol van een directeur respectievelijk de rol van een leerkracht in het anti-pestbeleid betekent. Dit concept wordt voornamelijk gemeten door de respondenten te vragen naar de inhoud van het anti-pestbeleid maar ook de nodige raadpleging van de literatuur zal bijdragen aan het inzichtelijk maken van dit concept. Het concept ervaringen is geconceptualiseerd doormiddel van vier interviewvragen over ontevredenheid, tevredenheid, knelpunten en verbeterpunten. Met deze vragen wordt in kaart gebracht hoe de actoren tegen het beleid aankijken en hoe dit door hen wordt ervaren. Het concept effectiviteit wordt gemeten doormiddel van drie vragen over de uitvoering van het beleid op de school, de concrete toepassing van het beleid door de desbetreffende respondent en wat de vrijheid van de respondenten hierin is.

Deze drie concepten kunnen allemaal worden geoperationaliseerd doormiddel van data in de vorm van meningen, ervaringen, visies, anekdotes, verhalen, keuzes, afwegingen, argumentaties van leerkrachten en directeurs.

Door de semigestructureerde interviews die zijn afgenomen is er beschikking tot een grote hoeveelheid 'losse' kwalitatieve data. Om deze data behapbaar te maken is het nodig de interviews te categoriseren en te structureren, dit is mogelijk met het programma Atlas.Ti. Dit programma maakt het mogelijk kwalitatieve data met elkaar te vergelijken en te analyseren (Boeije, 2005). De eerste stap die hiervoor genomen moet worden is het coderen van de interviews. Coderen bestaat uit verschillende stappen. Allereerst uit het verdelen van de uitgewerkte interviews in korte fragmenten met ieder een eigen onderwerp. Vervolgens vindt er open codering plaats, dit wil zeggen dat er een code wordt gegeven die de lading van het betreffende fragment dekt. De stappen die daarna volgen zijn het samenvoegen van codes en het maken van een codeboom. Daarna wordt er axiaal gecodeerd, dit houdt in dat er clusters van hoofd- en subcodes worden gemaakt, hierdoor wordt het maken van vergelijkingen vergemakkelijkt. De laatste stap is het selectief coderen waarbij

structuur wordt aangebracht in de codes. Deze reguliere manier van coderen is niet in zijn geheel toegepast in mijn analyse. Gedurende het open coderen ontstonden er al codes die in ieder interview weer terugkwamen. Dit heeft te maken met de interviewvragen. Het antwoord (in fragmenten) van de respondenten op iedere interviewvraag is namelijk te koppelen aan een code. Aan de hand van de gegeven antwoorden en de interviewvragen heb ik 10 codes opgesteld (anti-pestbeleid, rol directeur, rol leerkracht, ontevredenheid, tevredenheid, knelpunten, verbeterpunten, effectiviteit, uitvoering treatment en vrijheid van implementatie) waar de fragmenten aan zijn gekoppeld. Hierdoor is er een overzicht ontstaan van alle codes en bijhorende fragmenten per respondent (onderscheid directeur – leerkracht) en per school. Op deze manier is ook de kwantiteit van bepaalde fragmenten in kaart te brengen. Meerdere respondenten hebben namelijk dezelfde antwoorden gegeven en min of meer dezelfde uitspraken gedaan over verschillende onderwerpen.

Doormiddel van dit 'code-overzicht' kunnen de resultaten per code makkelijk worden verwerkt, kunnen vergelijkingen worden gemaakt en kan informatie op een snelle manier worden gevonden. Omdat de interviews door mijzelf zijn afgenomen en uitgewerkt was de materie goed bekend. Het intensief bestuderen van de interviews, ze te interpreteren en te kennen heeft de analyse vergemakkelijkt, daarbij heeft het coderen geholpen de tekst te structureren en citaten uit te lichten.

De volgende stap is het beantwoorden van de subvragen. Iedere deelvraag is te beantwoorden aan de hand van de codes die bij die vraag horen. Op deelvraag 2: *“Wat zijn de ervaringen van de directeuren en leerkrachten werkzaam binnen de school met het anti-pestbeleid?”* is namelijk antwoord te geven doormiddel van de resultaten van de codes; tevredenheid, ontevredenheid, knelpunten en verbeterpunten. Door deze resultaten te interpreteren, samen te voegen en te vergelijken kan antwoord worden gegeven op de deelvragen waarnaar uiteindelijk ook antwoord kan worden gegeven op de hoofdvraag.

3.6 Betrouwbaarheid, validiteit en generaliseerbaarheid

Betrouwbaarheid en validiteit zeggen iets over de kwaliteit van de opbrengsten van dit onderzoek. De betrouwbaarheid van de methoden in een onderzoek suggereert dat bij het herhaald bestuderen van een sociaal fenomeen, dezelfde data verkregen wordt. Validiteit is een term die een meting beschrijft die accuraat het voorgenomen concept weerspiegelt (Babbie, 2007, G9-G11).

Een valkuil van kwalitatief onderzoek is bijvoorbeeld de manier waarop de vragen worden gesteld, dit kan voor een bias zorgen. Doordat een vraag in een bepaalde context wordt gesteld kan het zijn dat relevante antwoorden niet worden gegeven door de respondent (Babbie, 2007, p. 306). Ook sociaal wenselijke antwoorden zijn een risico van kwalitatief interviewen. Door deze risico's ligt de betrouwbaarheid van dit kwalitatieve onderzoek lager dan bij een kwantitatief onderzoek. Als interviewer moet ik me bewust zijn van deze risico's en proberen een dergelijke vraagstelling of richting te vermijden.

Tevens is dit onderzoek minder objectief dan een kwantitatief onderzoek omdat de interpretatie van de onderzoeker een grote rol speelt, dit heeft invloed op de betrouwbaarheid. Om de risico's in te perken is gebruik gemaakt van een voicerecorder. Hiermee wordt de kans op eventuele ruis in de interviews verkleind. Ook het gebruik maken van een voor gestructureerde vragenlijst beperkt een eventuele bias van de onderzoeker. Daarnaast is er ook gebruik gemaakt van een tweede codeur (Rosalie Laarhuis), hiermee wordt de betrouwbaarheid van de gecodeerde data vergroot. De mate van overeenstemming tussen de twee codeurs bepaald de mate van de betrouwbaarheid.

Bij verschillen in de coderingen van de interviews hebben de onderzoeker en Laarhuis argumenten uitgewisseld voor hun keuze. Op die manier is op de 'probleemgevallen' samen tot een uiteindelijke codering gekomen. Als laatste heeft iedere respondent de uitgewerkte versie enkele werkdagen na het interview opgestuurd gekregen waarnaar hij of zij in de gelegenheid was om de uitwerking van zijn of haar interview te zien en te becommentariëren. Ook is bij onduidelijkheden over de verkregen informatie is contact opgenomen met de respondent om helderheid te krijgen over een bepaald antwoord. De construct en interne validiteit van kwalitatieve onderzoeken zijn meestal hoger dan bij kwantitatieve onderzoeken (Babbie, 2007). De construct validiteit is de geldigheid van de conclusies over de constructen bedoeld die waargenomen bijzonderheden representeren (Shadish, Cook & Campbell, 2002, p.38). Interne validiteit is de geldigheid van conclusies over de waargenomen causale relaties (Shadish, Cook & Campbell, 2002, p.38). Omdat bij semigestructureerde interviews de mogelijkheid tot doorvragen bestaat is de construct validiteit hoger dan in een kwantitatieve studie. In een interview kan ook gevraagd worden of een derde variabele het mogelijke verband beïnvloed, hierdoor wordt interne validiteit verhoogd. Door de gehanteerde methode in dit onderzoek is de geldigheid van de opbrengsten waarschijnlijk ook hoog.

Bij kwalitatief onderzoek wordt gestreefd naar inhoudelijke generalisatie, dit wil zeggen dat de resultaten van dit onderzoek overdraagbaar zijn op vergelijkbare of overeenkomstige situaties (Baarda, De Goede & Teunissen, 2009). De uitkomsten van het onderzoek zijn gebaseerd op de kwalitatieve gegevens uit de gehouden interviews. Deze acht interviews geven te weinig informatie om te generaliseren naar andere scholen in Nederland met een anti-pestbeleid, er moet dus voorzichtig worden omgegaan met de getrokken conclusies. Ondanks dit zijn de uitkomsten wel waardevol maar zal er uitgebreider onderzoek moeten plaatsvinden om te controleren of de gevonden verbanden in andere scholen en bij andere directeuren en leerkrachten worden ondersteund en ook daar in de praktijk worden ondervonden.

3.7 Conclusie

De stappen die worden genomen om tot antwoorden te komen op mijn onderzoeksvragen zijn het afnemen van acht vraaggesprekken met directeuren en leerkrachten van vier verschillende basisscholen. Er wordt gebruik gemaakt van interviews omdat deze methode gedetailleerde en betrouwbare informatie geeft over de ervaringen en meningen van de respondenten. Om de verkregen data uit de kwalitatieve interviews te categoriseren en te analyseren wordt gebruik gemaakt van het programma Atlas.Ti, doormiddel van codering zijn de resultaten per categorie gemakkelijker te overzien. Door de categorieën *anti-pestbeleid* en de *rol directeur/leerkracht* te vergelijken en samen te voegen kan antwoord worden gegeven op de vraag wat het anti-pestbeleid inhoudt. De categorieën *ontevredenheid*, *knelpunten*, *tevredenheid* en *verbeterpunten* geven samen de meningen en ervaringen aan van de respondenten over het anti-pestbeleid. Dit zal dus tot de beantwoording van subvraag 2 leiden. Subvraag 3 betreft de uitvoeringspraktijk van het beleid op de scholen, deze kan met behulp van de categorie *uitvoering van de treatment* en de *vrijheid* die de respondenten hebben in de uitvoering van het beleid. Subvraag vier bepaalt de mening over de effectiviteit van het beleid volgens de directeuren en leerkrachten deze wordt vastgesteld aan de hand van de categorie *effectiviteit*. Het samenvoegen van de resultaten van de categorieën leidt tot de antwoorden op de subvragen in dit onderzoek. De laatste subvraag beschrijft het verschil tussen de twee typen respondenten. Doordat de interviews met de respondenten onafhankelijk van elkaar zijn afgenomen en uitgewerkt is dit verschil eenvoudig vast te stellen.

4. Resultaten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten die in dit onderzoek zijn gevonden in kaart gebracht. Zoals in het methode hoofdstuk al is uitgelegd is de verkregen data per categorie verwerkt. De eerste 3 categorieën (*anti-pestbeleid*, *rol directeur* en *rol leerkracht*) worden hieronder gepresenteerd waarna de belangrijkste gevonden kwesties nader worden toegelicht. Hierbij wordt ook een vergelijking gemaakt met het theoretisch perspectief. Door het analyseren van de data zijn er een aantal mogelijke verbanden blootgelegd deze zullen ook in dit hoofdstuk worden besproken. Als laatste wordt er antwoord gegeven op de vijf deelvragen.

4.2 Resultaten

4.2.1 Anti-pestbeleid

Het anti-pestbeleid op iedere school bestaat uit meerdere elementen en methoden. Ze maken allemaal gebruik van zowel preventieve als repressieve maatregelen. Ook beschikt iedere school over een anti-pestprotocol.

Tabel 4.2.1 Schematische weergave van het anti-pestbeleid per school

	School A	School B	School C	School D
Preventief	Leefstijl	KiVa (verandering omgangsvormen)	Stichting Weerbaar	Anti-pestcontract
	Trefwoord		Spreek van de maand	Bezoek directeur en adjunct-directeuren in de klassen: discussie over pesten
	Leefregels		Methode 'beter omgaan met jezelf en de ander'	Lessen uit pedagogisch klimaat
			Gastles GGD	Leefregels
Repressief	SOVA training	SOVA training	SOVA training	SOVA training
		Zero tolerance beleid	SOCIO matrix	Gedragsspecialist
		Escalatie lader		
	SCOL-lijsten	SCOL-lijsten	SCOL-lijsten	SCOL-lijsten
	Interne rapportage (leerlingvolgsysteem)	Interne rapportage (leerlingvolgsysteem)	Interne rapportage (leerlingvolgsysteem)	Interne rapportage (leerlingvolgsysteem)
Anti-pestprotocol	Ja	Ja	Ja (wordt vernieuwd)	Ja (wordt vernieuwd)

Wat opvalt is dat de vier scholen zich voornamelijk focussen op beleid ter preventie van pesten. Als we kijken naar wat auteurs zeggen over anti-pestprogramma's komt dit overeen met wat wordt aanbevolen en wat als effectief wordt aangeduid (Boelhouwer, 2008). De kwantiteit van de repressieve maatregelen is lager en ook de inhoud hiervan is beperkter dan die van de preventieve methoden. De SCOL-lijsten en Interne rapportages zijn namelijk niet echt onderdeel van het anti-pestbeleid. Dit zijn elementen waar iedere school gebruik van maakt en zijn niet zo zeer gericht op het aanpakken van pesten. De preventieve methoden zijn onder te verdelen in de volgende drie categorieën:

1. Sfeer en omgangsvormen
2. Kind en Netwerk
3. Bewust maken

Bij de eerste categorie horen de elementen en methodes die zich richten op de sfeer en omgangsvormen in een klas en op een school. *'De sfeer moet zo optimaal mogelijk zijn zodat er een veilig pedagogisch klimaat en een prettige werksfeer ontstaat. Door een saamhorigheidsgevoel en een goed groepsgevoel te waarborgen en aandacht te hebben voor omgangsvormen en gedragsregels komt pesten minder voor.'*

De tweede categorie is het aandacht besteden aan het netwerk van een kind (ouders, klas en leerkrachten) en de positie van een kind binnen een netwerk. *'Het netwerk moet zich inzetten om een kind weerbaarder te maken en zich veiliger te laten voelen in de klas. Ook moet de klas zich verantwoordelijk voelen voor het pestprobleem in de klas.'*

De derde categorie bestaat uit elementen die ervoor zorgen dat kinderen zich bewust worden van pesten en wat de oorzaken en gevolgen van pesten zijn. Een voorbeeld hiervan is het bezoek aan de klassen van de directeur die met de kinderen in discussie gaat over pesten. De repressieve maatregelen waar iedere school gebruik van maakt zijn een SOVA training (sociale vaardigheidstraining), SCOL-lijsten (sociaal-emotionele ontwikkelingslijsten) en het bijhouden van Interne rapportages (leerlingvolgsysteem). Daarnaast hanteert iedere school heeft ook een eigen anti-pestprotocol. De scholen geven aan dat het protocol voornamelijk een leidraad is bij het aanpakken van pesten. Het gaat dan om stappen die genomen kunnen worden als een pestprobleem gesignaleerd wordt. Bij twee van de vier scholen wordt het anti-pestprotocol op dit moment vernieuwd en herschreven.

4.2.2 Rol directeur

De directeuren geven aan verschillende rollen te hebben in het anti-pestbeleid op de desbetreffende school. Twee elementen werden door alle vier de directeuren aangegeven. Ten eerste, het aan de orde stellen van pesten en ervoor zorgen dat de school en iedereen binnen de school alert blijft op pesten. Ten tweede, de rol als intermediair tussen ouders en leerkrachten vervullen door maatregelen te nemen als deze twee actoren er zelf niet uit komen. *'Dit ingrijpen als intermediair gebeurt alleen als de situatie daar om vraagt, eigenlijk is het dan al te laat want ouders en leerkrachten komen er in dat geval zelf niet uit.'*

Elementen die door drie van vier directeuren werden aangegeven zijn 1. het faciliteren van het beleid en de verschillende methodes en ervoor zorgen dat deze up-to-date zijn, 2. het aansturen van leerkrachten in het uitvoeren van methodes, 3. toezicht houden op de juiste wijze van implementatie/uitvoering van beleid.

Andere zaken die als rol van de directeur werden aangeduid zijn: het voorbeeld zijn van de school en het geven van voorlichting, het uitzoeken van een nieuwe school bij ernstige pestgevallen, het communiceren van de schoolregels, zorgen voor collectieve en individuele na- en bijscholing van leerkrachten en ervoor zorgen dat de leerkrachten op dezelfde lijn zitten in het uitvoeren van beleid.

4.2.3 Rol leerkracht

De leerkracht heeft een grote rol als het gaat om pesten in de klas. Hij of zij is natuurlijk degene die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het anti-pestbeleid, het gaat dan om de preventie van pesten maar ook om het signaleren en aanpakken van het pesten. Alle vier de leerkrachten gaven aan dat zij de eerste persoon zijn die het pestgedrag moet signaleren, daarom is het belangrijk dat ze alert zijn en pestgedrag aan de orde stellen. Wanneer pesten wordt gesignaleerd moet hierop worden geanticipeerd en wordt geprobeerd het pestgedrag te corrigeren of het probleem op te lossen. De leerkracht die de KiVa methode toepast in de klas geeft aan dat wanneer pesten aan de orde is het haar rol is de groep verantwoordelijk te maken voor dit pestprobleem, zij stuurt in dit geval de klas aan om het pesten op te lossen.

Op het gebied van preventie gaven alle leerkrachten aan de methodes ter preventie van pesten uit te voeren. Ook werd door de vier leerkrachten het belang van een goede sfeer opgemerkt. *“Deze moet zo optimaal mogelijk zijn zodat er een goed groepsgevoel en groepsvorming ontstaat waarin het pesten wordt geminimaliseerd.”* Het doen van spelletjes en het voeren van gesprekken in de klas draagt hieraan bij.

Twee leerkrachten gaven aan dat een groot deel van hun rol het bieden van veiligheid is voor de kinderen in hun klas. Eén van deze twee leerkrachten gaf aan dat hij zorgt voor een goede vertrouwensband tussen hem en het kind, hierdoor wordt de drempel tussen leerkracht en kind verlaagd en heeft de leerkracht meer inzicht in het welbevinden en de thuissituatie van het kind.

4.2.4 Ouders

Een opvallende kwestie in dit onderzoek betreft de ontevredenheid en de knelpunten die worden ervaren in de rol van de ouders. Deze uitkomst komt opvallend overeen met de literatuur, hierin wordt aangegeven dat de communicatie tussen ouders en school een punt is dat vaker als knelpunt naar voren komt bij het aanpakken van pesten. Dit is onder te verdelen in vijf categorieën:

1. Communicatie: de communicatie tussen ouders en leerkrachten is lastig en tijdrovend. Dit komt voornamelijk door de reacties en houdingen/instellingen van ouders, deze zijn vaak niet gepast of op zijn plaats. *‘Ouders voelen zich snel aangevallen terwijl dit niet nodig is.’* Hierdoor ervaren leerkrachten moeilijkheden om ouders en kinderen aan te spreken op verkeerd gedrag.
2. Houding: de scholen hebben steeds meer te maken met kritische en erg mondige ouders die niet altijd open staan voor nieuwe inzichten, ook hebben ze andere ideeën over de aanpak van pesten waardoor botsingen ontstaan tussen ouders en school. Het meekrijgen van het thuisfront bij het aanpakken van pesten is hierdoor problematisch. Door deze houding en reacties ontstaat er ook een drempel die scholen ervan weerhoudt een melding te maken over een kind en/of gezin. Eén van de directeuren gaf hierbij het volgende aan: *‘Er is een hoge drempel om een melding over een kind en/of gezin te maken. Bij zo’n melding komt namelijk de meldplicht naar de ouders kijken. Deze drempel is hoog omdat er*

consequenties kunnen zitten aan die melding. Leerkrachten zijn bang voor explosief gedrag van de ouders naar het kind of naar de leerkracht zelf.'

3. Bereikbaarheid en betrokkenheid: ouders zijn slecht bereikbaar en weinig betrokken (en beschikbaar) bij de school, ze houden zich vaak afzijdig van wat er met hun kind op school gebeurt. Ook laten ouders zich niet goed informeren. Ouders die je wilt bereiken zijn vaak onbereikbaar, nieuwsbrieven bijvoorbeeld worden door een groot deel van de ouders niet of nauwelijks gelezen. Mede hierdoor is de verbinding tussen school en het privéleven van een kind niet optimaal.
4. Druk van ouders op leerkrachten: ouders voeren veel druk uit op leerkrachten waardoor leerkrachten het gevoel hebben altijd klaar te moeten staan en bereikbaar te moeten zijn voor de ouders en kinderen. De drempel tussen ouders en leerkrachten is erg laag en er wordt snel kritiek gegeven.
5. Voorbeeldrol: ouders zijn een voorbeeld voor kinderen, gedrag van ouders wordt vaak overgenomen door de kinderen. *'Ouders zijn een voorbeeld voor de kinderen en gedrag van ouders zie je vaak terug bij kinderen.'*

Het overkoepelende element van deze vijf categorieën is de verbinding tussen school en privéleven. Door deze verbinding te optimaliseren zal er minder ontevredenheid en zullen er minder knelpunten worden ervaren in de bovenstaande categorieën. Volgens Roede 2009 is de communicatie tussen leerkrachten en ouders en het betrekken van het thuisfront erg belangrijk voor het tegengaan van pesten, om deze verbinding te verbeteren moet aandacht worden besteed aan de communicatie en samenwerking tussen ouders en leerkrachten (school) en moet er meer betrokkenheid en bereikbaarheid van ouders worden gecreëerd. Door beter contact tussen thuisfront en school kan eerder actie worden ondernomen bij vermoedens waardoor grote problemen kunnen worden voorkomen.

4.2.5 Uitvoering van de treatment

De tweede opvallende kwestie heeft betrekking tot de uitvoering van de treatment. De respondenten zijn ervan overtuigd dat de concrete toepassingen van het anti-pestbeleid wel worden uitgevoerd op de school en dat iedereen binnen de school veel aandacht voor pesten en goed gedrag heeft. Op het gebied van preventie gaven alle leerkrachten aan de methodes ter preventie van pesten daadwerkelijk uit te voeren. Daarnaast wordt door zowel leerkrachten als directeuren aangegeven dat iedere leerkracht het beleid met een eigen insteek toepast. Deze eigen invulling van beleid en regels komt door eigen ervaringen en inzichten van leerkrachten en doordat iedere leerkracht ook anders is; *'het aanpakken van pesten is mensenwerk, wat bij de één wel werkt hoeft bij de ander niet te werken'*. Door de leerkrachten van school A en D wordt aangegeven dat het protocol voornamelijk een handleiding is, *'het is een goede leidraad bij het nemen van stappen'* maar dat vooral naar eigen inzicht wordt gehandeld. Volgens de regels werken is niet altijd optimaal want iedere situatie is anders.

Drie directeuren geven aan dat ze onzeker zijn over de juiste manier van toepassing van het beleid en het effectief omgaan met de verschillende methodes door de leerkrachten. School B geeft bijvoorbeeld aan dat leerkrachten niet altijd wat doen met vermoedens, *'het ondernemen van actie is*

lastig want dan moeten leerkrachten uit hun comfortabele zone stappen'. Niet iedere leerkracht heeft het toepassen van methodes even goed in de vingers en durft een probleem aan te pakken. Uit de literatuur blijkt dat het nodig is dat leerkrachten meerdere trainingen moeten volgen om pesten effectief aan te pakken. De onzekerheid over de uitvoering van het beleid zou ook te maken kunnen hebben met de inhoud van de methode. Volgens Robert (2011) is het voor een effectieve aanpak van belang dat de leerkracht zelf achter de uit te voeren interventie staat. Naast de onzekerheid wordt door de directeuren aangegeven dat het beleid niet altijd even consequent wordt toegepast, leraren gaan er allemaal op hun eigen manier mee om. Uit onderzoek van Ttofi, Farrington & Baldry (2008) is gebleken dat de intensiteit van de toepassing van anti-pestprogramma's vaak naar enige tijd verslapt en dat om een effectief beleid te voeren het noodzakelijk is de elementen consequent en intensief te blijven uitvoeren. Ook zou er volgens een respondent meer eenheid in de uitvoering moeten zijn maar op een grote school waar veel leerkrachten werkzaam zijn is het moeilijk deze allemaal te bereiken.

4.2.6 Vrijheid van implementatie

De directeuren en leerkrachten hebben een grote mate van vrijheid in het anti-pestbeleid welke ook door hen wordt ervaren. Bepaalde elementen van het anti-pestbeleid en de verschillende methoden staan vast maar er kan ook veel naar eigen inzicht worden gehandeld. *'Door veel ervaring worden het protocol en worden de methodes eigen gemaakt en kan er op een creatieve wijze een eigen invulling worden gegeven aan het beleid.'* Ook wordt door iedere leerkracht aangegeven dat het heel persoonlijk is hoe pesten wordt opgelost. *'Een leerkracht is vrij om in te spelen op wat een groep nodig heeft.'* *'Het is namelijk mensenwerk en veel (bijvoorbeeld timing van actie ondernemen) gaat naar eigen gevoel.'* Ook is iedere pestsituatie anders waardoor één bepaalde aanpak niet werkt. In de uitvoering van het anti-pestprotocol zit weinig vrijheid maar deze zit bij de meeste leerkrachten wel in het hoofd en vaak wordt er automatisch volgens deze stappen gehandeld. Twee van de vier directeuren geven aan dat er ook veel in overleg gebeurt.

Ook de directeuren zijn vrij om te bepalen wanneer zij ingrijpen, vaak wordt dit wel via een hiërarchische lijn gedaan en komen zij alleen kijken bij het probleem wanneer het zonder hen niet kan worden opgelost, de ene directeur is wel sneller bij pestproblemen betrokken dan de ander.

4.3 Verbanden en samenhang

Uit de data die is geanalyseerd is gebleken dat er mogelijke verbanden zijn tussen bepaalde variabelen. Een eerste gevonden verband is de samenhang tussen tevredenheid over het anti-pestbeleid en de vrijheid in de uitvoering van het beleid. Alle acht de directeuren en leerkrachten geven aan tevreden te zijn over het anti-pestbeleid dit kan worden verklaard door de vrijheid van implementatie van het anti-pestbeleid die door zowel leerkrachten als directeuren wordt ervaren. Een directeur gaf hierbij aan: *'Maar wat belangrijk is dat beleid ook zeker op de praktijk is gericht en dat veel regels niet werken of averechts kunnen werken.'* Leerkrachten zijn in grote mate vrij te bepalen wat hij of zij nodig acht voor de groep om pesten te voorkomen en/of aan te pakken. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor tevredenheid over het beleid.

Een tweede mogelijk verband is de samenhang tussen vrijheid in het beleid en de toepassing hiervan. Doordat de leerkrachten allemaal veel vrijheid hebben in de uitvoering van de methodes en de elementen van het anti-pestbeleid en daardoor vaak een eigen manier van handelen hebben zijn drie directeuren onzeker over de juiste manier van toepassing en soms ontevreden over deze uitvoering. Directeuren geven aan dat er niet altijd even effectief en consequent om wordt gegaan met de

methodes. Een directeur is onzeker over de effectiviteit van het beleid omdat de methodes niet consequent worden toegepast. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het hier gaat om een grote school waar veel leerkrachten werkzaam zijn waardoor de communicatie van informatie en koppeling tussen leerkrachten een knelpunt is. Dit heeft als gevolg dat er niet eenzelfde beleid wordt uitgevoerd door de leerkrachten.

Een tweede mogelijk gevolg van de vrijheid die leerkrachten hebben in de uitvoering is het ondernemen van actie. Leerkrachten doen niet altijd wat met vermoedens waardoor er dus te laat actie wordt ondernomen bij pesten.

Het laatste verband dat uit de data is geanalyseerd is de hoeveelheid pestproblemen die door de scholen wordt ervaren en het type anti-pestbeleid. Alle scholen besteden veel aandacht aan de preventie van pesten en er wordt aangegeven dat er weinig pestproblemen worden ervaren. Ook in de literatuur wordt aangeduid dat preventie van pesten de manier is om pesten aan te pakken. Het gaat dan voornamelijk om het weerbaarder maken van een kind en zijn omgeving en het optimaliseren van de sfeer in een klas (Boelhouwer, 2008). Omdat pesten niet altijd wordt gezien of onderkent als pesten kun je je afvragen of er genoeg aan pesten wordt gedaan op de scholen. Dit is ook wat opgemerkt werd door twee leerkrachten.

4.4 Beantwoording deelvragen

Wat houdt het huidige anti-pestbeleid van de school in en van welk anti-pestprogramma wordt gebruik gemaakt?

Uit de data analyse kan ik concluderen dat het anti-pestbeleid van de scholen uit zowel preventieve als repressieve maatregelen bestaat. Het doel van het anti-pestbeleid op de scholen is het bieden van veiligheid en inclusiviteit (Van der Meer, 1997). Slechts één van de vier scholen maakt gebruik van een anti-pestprogramma (de KiVa-methode). Dit is een anti-pestprogramma dat zich richt op het voorkomen van pesten door het vergroten van de weerbaarheid van het kind binnen het netwerk van ouders, klas, leerkrachten. De kinderen worden zelf verantwoordelijk gemaakt voor wat er in hun klas gebeurt en de omgangsvormen van kinderen veranderen door het KiVa programma. De andere methoden zijn geen anti-pestprogramma's maar zijn methoden die zich richten op de sociaal-emotionele vaardigheden en competentie van kinderen (Leefstijl), de levensbeschouwelijke vorming (methode Trefwoord), de omgangsvormen en gedragsregels binnen een school en klas (Spreek van de maand, beter omgaan met jezelf en de ander, Leefregels 2x), het aan de orde stellen van pesten (anti-pestcontract, discussies, gastles GGD), het verbeteren van het pedagogisch klimaat en de sfeer binnen een klas (lessen uit het pedagogisch klimaat). Het gaat hier dus niet om anti-pestprogramma's maar deze methoden dragen wel bij aan het voorkomen van pesten. Daarnaast wordt er ook gebruik gemaakt van repressieve maatregelen, de ene school heeft hier meer "tools" voor dan de ander (escalatieladder, gedragsspecialist). Iedere school geeft aan veel aandacht te hebben voor pesten en het niet te tolereren.

De uitkomsten van deze deelvraag komen overeen met de theorie. Hier is namelijk ook beschreven scholen gebruik maken van verschillende vormen van interventies. Ook wordt er onderscheid gemaakt tussen preventieve en repressieve (curatieve) maatregelen (Martino, Hoel & Cooper, 2002). Een duidelijk voorbeeld van een curatieve maatregel is een SOVA training of weerbaarheidstraining, hier gaat het om het achteraf "behandelen" van het slachtoffer. De elementen; schoolwaarden,

ethos, cultuur, welbevinden van scholieren, programma's en procedures en educatie/training voor schoolpersoneel zijn elementen waar aandacht aan wordt besteed in het anti-pestbeleid van de onderzochte scholen en die ook door het NSSF zijn uitgelicht als belangrijke punten waar anti-pestprogramma's aan moeten voldoen.

Wat zijn de ervaringen van de directeuren en leerkrachten werkzaam binnen de school met het anti-pestbeleid?

De ervaringen van de directeuren en leerkrachten met het anti-pestbeleid zijn gemeten door middel van de volgende categorieën: ontevredenheid, tevredenheid, knelpunten en verbeterpunten. In deze categorieën werden door de directeuren en leerkrachten aangegeven wat hun ervaringen zijn met het anti-pestbeleid. De respondenten gaven allemaal aan tevreden tot in grote mate tevreden te zijn met het anti-pestbeleid, er worden weinig tot geen knelpunten ervaren tussen beleidsregels en de uitvoering hiervan.

Een van de vier scholen maakt gebruik van een officieel anti-pestprogramma. De KiVa methode is momenteel een pilot op de school in vier klassen als tweejarig onderzoek van de Universiteit Groningen. De ervaringen van zowel de directeur als de leerkracht zijn zeer positief. *“KiVa is een echt handvat waar leerkrachten iets mee kunnen, de lessen staan duidelijk beschreven en er is een goede balans tussen theorie en praktijk”*. *“KiVa bevat ook genoeg spelmethoden en leuke oefeningen”*. Het pestprotocol dat in het anti-pestbeleid van iedere school is opgenomen is wel vaak een papieren tijger die niet actief wordt toegepast. *“Volgens de regels werken is niet altijd optimaal want iedere situatie is anders.”* Ook wordt niet door iedere leerkracht het beleid even effectief en consequent toegepast volgens de directeuren, en zouden de leefregels van de school meer moeten leven. De respondenten gaven aan dat het achteraf aanpakken van pesten, dus het nemen van repressieve maatregelen niet de manier is om pesten te voorkomen. *‘Dit is niet de manier want dan is er te laat aandacht voor pesten.’* Tevens wordt er opgemerkt dat het voorkomen van pesten, dus aandacht voor preventie, wel van belang is en ook werkt. De scholen geven aan dat het belangrijk is dat de weerbaarheid van een kind wordt vergroot binnen het netwerk van leerkrachten, klas en ouders. Ook de omgangsvormen en sfeer in een groep hebben hier een groot aandeel in. Alle scholen proberen dan ook zoveel mogelijk nadruk te leggen op preventie en het hiermee pesten voor te zijn.

De rol van de ouders is meestal een groot knelpunt in het anti-pestbeleid, door een slechte verbinding tussen school en privéleven en het geven van kritiek door ouders wordt het signaleren en aanpakken van pesten op school bemoeilijkt. Op de rol van de ouders zou dan ook moeten worden ingezet als verbeterpunt. Door meerdere auteurs is aangegeven dat de rol van de ouders een belangrijk element is van het anti-pestbeleid; *‘de communicatie tussen leerkrachten en ouders is belangrijk voor het tegengaan van pesten’* (Roede, 2009). Ook in het onderzoek dat gedaan is om het NSSF vast te stellen blijkt dat de samenwerking met ouders belangrijk is voor een goed werkend anti-pestbeleid.

In welke mate voeren scholen het anti-pestbeleid uit op de manier zoals het bedoeld is?

Het uitvoeren van de treatment en het toepassen van de verschillende methoden en elementen van het beleid komt in grote mate overeen met de beleidslijn. Er bestaat wel onzekerheid bij de directeuren over de juiste manier van toepassing van het beleid. Niet iedereen gaat even effectief met het beleid en de methodes omdat de leerkracht de methode bijvoorbeeld niet goed in de

vingers heeft of onzeker is om actie te ondernemen bij het vermoeden van pestgedrag. Uit eerder onderzoek (Roede, 2009) is gebleken dat leerkrachten niet altijd de vaardigheden, kennis en expertise hebben om pesten goed aan te pakken. Dit komt overeen met de meningen van de ondervraagde directeuren. Van der Klok (2012) noemt de intensiteit het toepassen van programma-elementen een valkuil van anti-pestbeleid. Volgens de ondervraagde directeuren kan het toepassen van methodes en consequenter en zou er meer aandacht voor de leefregels van de school moeten zijn. Afhankelijk van ervaringen en eigen persoonlijkheid wordt het beleid en worden de methoden op een eigen manier toegepast. Door deze eigen invulling is moeilijk te controleren of het altijd op de juiste wijze gebeurt. Daarnaast wordt er aangegeven dat het anti-pestprotocol niet altijd wordt toegepast of op de correcte manier wordt gebruikt: *'Er is meestal pas aandacht voor het protocol als er al sprake is van pestprobleem.'* Wel zitten de uitgangspunten van het protocol in het hoofd van de leerkrachten en wordt hier veel naar eigen inzicht mee omgegaan.

In hoeverre draagt de inzet van de middelen bij aan het doel van het anti-pestbeleid volgens de scholen?

Volgens de directeuren en leerkrachten draag het beleid zeker bij aan het voorkomen en aanpakken van pesten. Dit kan komen omdat de scholen voornamelijk gebruik maken van preventieve maatregelen, uit onderzoek is gebleken dat deze aanpak beter is dan repressieve maatregelen (Roede & Felix, 2009). Er wordt wel opgemerkt dat het gevoerde beleid het pesten nooit 100% zal oplossen. Ook is het moeilijk te zeggen wanneer er voldoende aan pesten wordt gedaan. *'Pesten wordt niet altijd gezien of zodanig als pesten opgemerkt.'* Uit eerder onderzoek is gebleken dat leerkrachten het moeilijk vinden om pesten te erkennen. Dit komt overeen met de gevonden resultaten van dit onderzoek. Uit de literatuur blijkt dat leerkrachten niet altijd de juiste vaardigheden hebben om pesten aan te pakken en dus om het beleid goed uit te voeren, dit komt overeen met de resultaten; de respondenten geven aan dat de effectiviteit van beleid niet goed te meten is en dat er niet altijd even effectief met het beleid wordt omgegaan.

In welke mate is er verschil tussen de meningen en ervaringen van de directeuren en die van de leerkrachten binnen de school en waaruit bestaat dat verschil?

Over het algemeen is er weinig verschil tussen de meningen van directeuren en die van leerkrachten over het anti-pestbeleid, de effectiviteit van het beleid en de vrijheid die die er is in de uitvoering van beleid. Wel geven de directeuren meer punten aan over de rol van de ouders waar ontevredenheid over bestaat dan de leerkrachten. Dit is opmerkelijk omdat leerkrachten vaker in aanraking komen dan leerkrachten. Door de directeuren wordt dan ook meer op de rol van de ouders als verbeterpunt ingezet dan door de leerkrachten. Over de uitvoering van het beleid denken de leerkrachten en directeuren wel anders. Directeuren zijn vaker onzeker over de juiste uitvoering van het beleid door de leerkrachten dan de leerkrachten zelf.

5. Conclusie en aanbevelingen

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk zijn de resultaten van het onderzoek weergegeven en is er antwoord gegeven op de subvragen. Dit hoofdstuk heeft tot doel antwoord te geven op de hoofdvraag en de belangrijkste kerninzichten te presenteren. Vervolgens zullen de resultaten van dit onderzoek worden bediscussieerd waarbij er kanttekeningen worden geplaatst bij de gevonden uitkomsten. Vervolgens zal er teruggekoppeld worden naar de theorie. Hierbij is de vraag of de gevonden resultaten in overeenstemming zijn met de theorie. Ten slotte zal er uitgeweid worden naar een vervolgstudie, aanbevelingen en zullen de tekortkomingen van dit onderzoeksontwerp worden besproken.

5.2 Beantwoording hoofdvraag

Het antwoord op mijn hoofdvraag:

“Wat is de mening van directeuren en leerkrachten over het huidige anti-pestbeleid op hun school, en wordt het beleid daadwerkelijk uitgevoerd zoals dat bedoeld is?”

Is niet eenduidig of in één zin te omvatten. De belangrijkste conclusie die ik kan trekken is dat er verschil tussen de meningen van de scholen bestaat. Er zijn duidelijk verschillende meningen en ervaringen tussen de vier scholen die ik heb onderzocht. Dit is evident omdat iedere school te maken heeft met een ander type beleid, andere leerkrachten, andere pestproblemen etc. Opvallende verschillen zijn de wat leerkrachten aanduiden als hun rol in het beleid, deze loopt uiteen van slechts de rol tot ‘aanstuurder’ in het oplossen van pestproblemen van de klas tot de vertrouwenspersoon die een dusdanige band met ieder kind probeert te ontwikkelen zodat eventuele problemen als vanzelf bloot worden gelegd. Een ander groot verschil is de tevredenheid over de methoden. Door de leerkracht wordt erkend dat de gevoerde methode sterk verouderd is en mede daardoor niet wordt ingezet door leerkrachten op de school. Dit is in sterk contrast met een andere respondent werkzaam op een andere school die erg te spreken is over het recente anti-pestprogramma dat de school hanteert; *‘De methode is echt een handvat waar leerkrachten iets mee kunnen’, de sfeer in de groep verandert en de kinderen gaan anders met elkaar om.* In mindere mate bestaat er een verschil in mening tussen de directeur en de leerkracht van een school.

Behalve dat er verschillen zijn, zijn er ook een aantal opvallende overeenkomsten. Alle respondenten zijn het namelijk eens dat de rol van de ouders en knelpunt is bij een aanpakken van pestproblemen op school. Daarnaast geven alle respondenten aan dat het beleid zeker effectief en dus bijdraagt bij het aanpakken en voorkomen van pesten. Als laatste zijn de respondenten ervan overtuigd dat het anti-pestbeleid op hun school wel wordt uitgevoerd door de actoren en dat zij allemaal veel vrijheid hebben in de toepassing van beleid. Door deze vrijheid bestaat er wel onzekerheid onder de directeuren of deze uitvoering op je juiste manier gebeurt.

5.3 Discussie

Dit onderzoek geeft een breed perspectief van de meningen en ervaringen van verschillende actoren die werkzaam zijn binnen de scholen. Tevens zijn de beleidslijnen gemonitord ten aanzien van pesten en is er onderzocht of dit beleid daadwerkelijk wordt uitgevoerd zoals dat zou moeten volgens het beleidsprogramma. Hiermee heb ik naar voldoening antwoord kunnen geven op de onderzoeksvraag. Dit verdiepende onderzoek geeft een beschrijving van slechts vier scholen (onderzoekseenheden) die

allemaal een zeer uiteenlopend en ongelijksoortig eigen anti-pestbeleid hanteren. De externe validiteit van de resultaten is daarom zeer laag, de resultaten zijn niet te generaliseren naar andere scholen of omstandigheden. Een andere punt waar discussie over kan zijn zijn de verbanden die ik heb getrokken uit de resultaten. Deze verbanden zijn slechts gebaseerd op eigen interpretatie en zijn niet getoetst op causaliteit en significantie. Het is onzeker of de gevonden verbanden tussen variabelen ook daadwerkelijk samenhangen. Toeval kan dus een rol hebben gespeeld.

5.4 Theoretische reflectie en vergelijking verwachting

De uitkomsten van mijn onderzoek komen in zekere mate overeen met de theorie. Volgens Roede (2009) hebben niet alle leerkrachten de juiste vaardigheden, expertise en kennis om op de juiste manier om te gaan met beleid. Dit is ook door de directeuren als belangrijk punt naar voren gekomen tijdens de interviews. Hier zijn directeuren dan ook vaak ontevreden over en dit zorgt voor onzekerheid over de juiste toepassing van het beleid. Ook werd door Roede de communicatie tussen school en ouders aangeduid als belangrijk punt om pesten tegen te gaan. Opvallend is dat alle scholen aangeven ontevreden te zijn over de rol van de ouders en ook de communicatie tussen ouders en school en dat dit door alle respondenten als knelpunt is aangegeven.

De resultaten van mijn onderzoek komen deels overeen met de verwachtingen die ik had. Mijn verwachting was dat de tevredenheid over het beleid sterk zou afhangen van de mate van pestproblemen op de school en de implementatie en effectiviteit van het beleid. Alle respondenten gaven aan tevreden te zijn over het beleid maar er niet altijd zekerheid over de juiste manier van toepassing van beleid. Scholen zijn er wel van overtuigd dat de maatregelen die ze nemen bijdragen aan het voorkomen en aanpakken van pesten de effectiviteit hiervan is alleen lastig vast te stellen. De scholen ondervinden relatief weinig pestproblemen dit zou dus een reden kunnen zijn waarom ze tevreden zijn over het beleid.

5.4.1 Vervolgstudie

Om in de toekomst een zelfde soort onderzoek uit te voeren is het aan te raden om scholen te benaderen die allemaal gebruik maken van een officieel erkent anti-pestprogramma. Voor het vaststellen van mijn onderzoekseenheden ging ik ervan uit dat iedere school een anti-pestprogramma hanteerde. Gedurende het verzamelen van de data doormiddel van interviews kwam ik erachter dat slechts een van mijn onderzoekseenheden daadwerkelijk gebruik maakt van een officieel anti-pestprogramma en dat het beleid op andere scholen bestaat uit meerdere elementen die ervoor zorgen dat pesten wordt voorkomen en wordt aangepakt. De meningen en ervaringen van de scholen hebben dus betrekking op alle "losse" elementen van het beleid, hierdoor konden de bepaalde elementen van het beleid niet goed met elkaar worden vergeleken. Door scholen te onderzoeken die allemaal gebruik maken van een anti-pestprogramma wordt er een beter beeld verkregen van voor- en nadelen van deze programma's.

In nader onderzoek zou het aantal onderzoekseenheden kunnen worden vergroot. Door onderzoek te doen onder een groter aantal basisscholen kan een betere framing worden weergegeven van de meningen en ervaringen van basisscholen en de uitvoering van het beleid en wordt de validiteit van de conclusies en gevonden verbanden vergroot.

5.5 Aanbevelingen

Aan de hand van de analyse van de resultaten en conclusies zijn er een aantal aanbevelingen. Omdat iedere school heeft aangegeven veel problemen te ondervinden in de rol van de ouders zou daar mee aandacht aan moeten worden besteed. Ouders zouden al zo vroeg mogelijk persoonlijke betrokken moeten zijn bij zowel de educatieve als de sociale prestaties van hun kind op school. Eén scholen heeft al een maatregel genomen om deze betrokkenheid te bewerkstelligen door de oudergesprekken verplicht te stellen. Een andere aanbeveling heeft te maken met het pestprotocol. De scholen en met name de leerkrachten gaven aan dat het pestprotocol geen werkbaar document is. Vaak is er pas aandacht voor het protocol als pesten eenmaal geconstateerd is. Dan is het dus al te laat. Een groot deel van het protocol zou aandacht moeten besteden aan de preventie van pesten en in mindere mate aan de stappen die achteraf worden genomen. Het zou meer concrete handvaten voor leerkrachten moeten geven. Bij twee van de vier scholen wordt het pestprotocol op dit moment herschreven en wordt er meer aandacht besteed aan preventie.

5.7 Tekortkomingen onderzoek

De methode waar ik gebruik van heb gemaakt, namelijk het verkrijgen van data doormiddel van interviews brengt tekortkomingen met zich mee waar rekening mee moet worden gehouden en wat invloed kan hebben op de betrouwbaarheid van het onderzoek. Doordat er gebruik is gemaakt van interviews kan selectiviteit van het geheugen en sociale wenselijkheid bij de respondenten een rol hebben gespeeld. Mensen hebben een gekleurde kennis over hun eigen gedrag. Men is namelijk eerder geneigd aardige dan onaardige dingen te vertellen. Ook hebben mensen over het algemeen de neiging zich van hun goede kant te laten zien en geven zij antwoord waarvan zij denken een goede indruk te maken. Hierdoor kan je je afvragen in hoeverre de antwoorden overeen komen met de werkelijkheid.

Een ander nadeel van interviews is dat zij over het algemeen genuanceerde antwoorden op leveren. Bij het afnemen van interviews speelt eigen interpretatie een grote rol, dus wat door de ene respondent als knelpunt wordt ervaren dat kan door de andere respondent een punt zijn waar hij of zij tevreden over is.

Ook mijn rol als interviewer kan een nadeel zijn geweest bij het verkrijgen van de gegevens. Naarmate ik meerdere interviews had afgenomen nam ook mijn bias toe en heb ik mogelijk de antwoorden een bepaalde richting opgestuurd omdat ik bijvoorbeeld benieuwd was of deze school ook ervaring had met een specifiek probleem dat door de vorige respondent naar voren was gebracht.

Een voordeel van het houden van interviews is dat er veel gedetailleerde informatie van de respondenten kan worden verkregen en dat er dieper in kan worden gegaan op een bepaald onderwerp tijdens een interview.

Referenties

- Baar, P., Wubbels, T. & Vermande, M. (2007). *Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en de effectiviteitspotentie van Nederlandstalige anti-pestprogramma's voor het primair onderwijs*. Pedagogiek, (27) 1, p. 71 - 90.
- Baarda, D., De Goede, M., & Teunissen, J. (2000). *Kwalitatief onderzoek*. Houten: Stenfert Kroese
- Boelhouwer, M. (2008). *Geen slag in de lucht: effectiviteitsanalyse van het programma Weerbaarheid in het basisonderwijs (WIBO)*. Groningen: Huis voor de sport Groningen
- Baeten, M., & Hest, J. van (2002). *Kinderen en ingrijpende situaties: Pesten*. Hilversum: Kwantessens.
- Beresford, B., Sloper, T., & Bradshaw, J. (2005). *The Well-being of Children in the UK*. Physical health. 65-107.
- Couman, M. (2012). *Sociale uitsluiting, beschrijvende analyse*. Centraal Bureau voor de Statistiek; Divisie Sociaal-Economische en Ruimtelijke statistieken (SER) Sector Arbeid Inkomen en Leefsituatie (SAL) – BPA-nummer: SAL-2012-H4
- Dietz, G. en D.N. den Hartog (2006). *Measuring trust inside organisations*. Personnel Review, vol. 35, no. 5, pp. 557-588.
- Di Martino, V., Hoel, H., Cooper, C.L. (2002). *Preventing violence and harassment in the workplace*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Di Martino, V., Hoel, H., & Cooper, C. L. (2003). *Europa wijst de weg in strijd tegen mobbing op het werk*. OVER.WERK Tijdschrift van het Steunpunt WAV 3/2003
- Dorst, A. V., Wiefferink, K., Düsseldorf, E., Galindo Garre, E., Crone, M., & Paulussen, T. (2008). *Preventie van pesten op basisscholen volgens de PRIMA-methode*. TNO, Leyden
- Duncan, G. J. and Brooks-Gunn, J. (2000). *Family Poverty, Welfare Reform, and Child Development*. Child Development, 71: 188–196. doi: 10.1111/1467-8624.00133
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., & Verloove-VanHorick, S. P. (2004). *Bullying behavior and associations with psychosomatic complaints and depression in victims*. The Journal of Pediatrics, 144, 17–22. doi:10.1016/j.jpeds.2003.09.025
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., & Verloove-VanHorick, S. P. (2005). *Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior*. Health Educational Research, 20, 81-91. doi:10.1093/her/cyg100
- Giga, S.I., Hoel, H. & Lewis, D. (2008). *The costs of Workplace Bullying*. London: Unite the union/Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform.

Harel-Fisch, Y., Walsh, S. D., Fogel-Grinvald, H., Amitai, G., Pickett, W., Molcho, M., Craig, W. (2011). *Negative school perceptions and involvement in school bullying: A universal relationship across 40 countries*. Journal of Adolescence, 34(4), 639-652. doi:10.1016/j.adolescence.2010.09.008

Harrington, S., Rayner, C. and Warren, S. (2012). *Too hot to handle? Trust and human resource practitioners' implementation of anti-bullying policy*. Human Resource Management Journal, 22: 392–408. doi: 10.1111/1748-8583.12004

Hattum, J van. (1997). *Pesten: Een onderzoek naar beleving, visie en handelen van leraren en leerlingen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam

Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). *Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies*. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41, 441–455.

Hoel, H. and Cooper, C.L. (2000). *Destructive Conflict and Bullying at Work, Unpublished report*. University of Manchester Institute of Science and Technology (UMIST)

Hoff, S. en C. Vreeman (2011). *Dimensies van sociale uitsluiting. Naar een verbeterd meetinstrument*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag

Kahn, R. L., & Cannell, C. F. (1957). *The dynamics of interviewing: theorie, technique, and cases*.

Klok, Van der R. S. (2012). *Sociale integratie door sport: een antropologisch perspectief op de Dutch Street Cup in Harderwijk*

Kochenderfer-Ladd, B., & Skinner, K. (2002). *Children's coping strategies: Moderators of the effects of peer victimization?* DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY, 38(2), 267-278.

Kumpulainen K, Räsänen E. (2000). *Children involved in bullying at elementary school age: their psychiatric symptoms and deviance in adolescence. An epidemiological sample*. Child Abuse Negl. 24(12):1567-77.

Lieshout, T. van (2002). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten, Bohn Stafleu Van Loghum

Meer, B. van der (2000). *School en geweld, oorzaken en aanpak*. Assen: Van Gorcum

Meer, B. van der (2002). *Kinderen en pesten*. Utrecht, Kosmos- Z&K uitgeverij

Merrell, K. W., Gueldner, B. A., Ross, S. W., & Isava, D. M. (2008). *How effective are school bullying intervention programs? A meta-analysis of intervention research*. School Psychology Quarterly, 23(1), 26-42.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2013). *Rapport: Plan van aanpak tegen pesten*. Verkregen op 18-05-2013 van: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/03/25/plan-van-aanpak-tegen-pestent.html>

Olweus, D. (2001). *Olweus' core program against bullying and antisocial behavior: A teacher handbook*. Bergen, Norway: Research Centre for Health Promotion (Hemil Center).

Persson, M. & Svensson, M. (2013). *The willingness to pay to reduce school bullying*. Economics of Education Review, Volume 35, August 2013, Pages 1-11, ISSN 0272-7757, <http://dx.doi.org/10.1016/j.econedurev.2013.02.004>.

Rayner G (2009). *Conventional and ecological public health*. Public Health, 123, 587-591, 2009.

Reulink, N. & Lindeman, L. (2005). *Kwalitatief onderzoek, participerende observatie, documentanalyse en interviewen*. Verkregen op 10 juni 2013 van: [http://www.cs.ru.nl/~tomh/onderwijs/om2%20\(2005\)/om2_files/syllabus/kwalitatief.pdf](http://www.cs.ru.nl/~tomh/onderwijs/om2%20(2005)/om2_files/syllabus/kwalitatief.pdf).

Roede, E., & Felix, C. (2009). *Het einde van pesten op school in zicht? De effectiviteit van anti-pestaanpakken op basisscholen*. SCO-rapport 822. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Rooijen-Mutsaers, K. (2012). *Wat werkt tegen pesten?* Nederlands Jeugdinstituut. Verkregen op 16-04 13 van http://redactie.nji.nl/nji/dossierDownloads/Watwerkt_Pesten.pdf

Ruiter, M., Wiefferink, K., & Buijs, G. (2006). *Het PRIMA Pakket: Een effectief anti-pestprogramma voor Nederland*.

Salmivalli, C. & Peets, K. (2009). *Bullies, victims, and bully-victims relationships*. In K.H. Rubin, W.M. Bukowski & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (pp. 322-340). New York: Guilford.

SEARLE, R., WEIBEL, A. & DEN HARTOG, D. N. (2011b). *Employee Trust in Organizational Contexts*. In: HODGKINSON, G. P. & FORD, J. K. (eds.) *International Review of Industrial and Organizational Psychology*. Chichester, UK: Wiley - Blackwell.

Skinner, R.H., D.L. Gustine, and M.A. Sanderson. (2004). *Growth, water relations, and nutritive value of pasture species mixtures under moisture stress*. Crop Sci. 44:1361–1369.

Smith, J.D., Cousins, J.B. & Stewart, R. (2005). *Anti-bullying Interventions in Schools: Ingredients of Effective Programs*.

Smith, J. D., Schneider, B. H., Smith, P. K., & Ananiadou, K. (2004). *The effectiveness of whole-school antibullying programs: A synthesis of evaluation research*. School Psychology Review, 33, 548-561.

Ttofi, M.M., Farrington, D.P. & Baldry, A.C. (2008). *Effectiveness of Programmes to Reduce School Bullying: A systematic review*. Stockholm: Report to the Swedish National Council on Crime Prevention.

TNO, geraadpleegd op 05-06-2013. Verkregen van: http://www.tno.nl/content.cfm?context=thema&content=prop_case&laag1=891&laag2=902&laag3=69&item_id=130&Taal=1

Veenstra, R., Huitsing, G., Voort, R. van der, & Winter, A.F. de (2009). Pesten. In: *Kluwer Navigator Onderwijs (Module Leerlingenzorg PO)*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Veenstra, S. (2011). *Cyberbullying: an explanatory analysis (thesis)*. Leicester: University of Leicester.

Vreeman, R.C., & Carroll, A.E. (2007). *A systematic review of school-based interventions to prevent bullying*. Archives of Pediatric & Adolescent Medicine, 161:78-88.doi:10.1001/archpedi.161.1.178.

Yoon, J. & Kerber, K. (2003). *Teacher strategies in response to different types of aggressive behaviors*. Research in Education, 69, 27-35.

Bij het verzoek om deel te nemen aan het interview werd duidelijk aangegeven waar het onderzoek over gaat en wat de doeleinden van het onderzoek zijn. Voorafgaand aan het interview gaf ik een korte introductie waarin ik mezelf voorstelde en zijn de doeleinden nog eens vertelde. Tevens werd toestemming gevraagd tot het gebruik maken van een voicerecorder en werd de opbouw en de duur van het interview besproken met de respondent.

Ten tijde van de vraaggesprekken zijn onderstaande vragen aan bod gekomen.

Anti-pestbeleid

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?
2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?
3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

Ervaringen

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?
5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?
6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?
7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

Effectiviteit

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?
9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?
10. Op welke manier past u '(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)' toe?

Na afloop van het interview werd gevraagd of de respondent nog toevoegingen en/of opmerkingen had en werd verteld dat de uitwerking van het interview in de komende twee ter controle zal worden opgestuurd naar de respondent.

Leerkracht

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?

Pestprotocol

De school en iedereen binnen de school maakt gebruik van het pestprotocol en handelt hier ook naar. Het pestprotocol is redelijk uitgebreid, dit komt omdat er in de loop van de jaren veel feedback vanuit de praktijk/ervaringen en kritiek van de ouders c.q. medezeggenschapsraad is gekomen. Deze feedback is verwerkt in het pestprotocol. Het is ook noodzakelijk dat alles op papier staat. De school kan zich hierdoor waar nodig indekken. Door gebruik te maken van een pestprotocol (waar ook de Vijfsporenaanpak van van der Meer in is vastgelegd) kan de school aantonen dat er niet laks wordt omgegaan met pesten en dat er is nagedacht over het aanpakken en voorkomen van pesten. Als pesten voorkomt worden notities van de verschillende handelingen gemaakt.

Methode Leefstijl en Leefregels

Ook maakt de school gebruik van de methode Leefstijl. Ongeveer 1x per week wordt uitgebreid stil gestaan bij 1 van de thema's van de methode Leefstijl. Hiervoor heeft het team trainingen gevolgd. De methode draagt bij aan het voorkomen van pesten door een goed en veilig pedagogisch klimaat en een prettige werksfeer in de klas te creëren. Hierdoor wordt aangeleerd hoe kinderen met elkaar om moeten gaan.

Er wordt vorm gegeven aan de methode doormiddel van verhalen, ervaringen, tips, een werkboek, luisteren naar elkaar, aanraken, masseren en het creëren van een vertrouwensband. De kinderen worden er bewust van hoe ze met elkaar omgaan.

De methode leefstijl bestaat uit 6 thema's, per periode komt er één thema aan bod, aan de hand van de thema's zijn 6 leefregels opgesteld. Deze hangen op in de school afhankelijk van het thema van dat moment. Twee keer per jaar wordt er gezamenlijk met heel de school aandacht besteed aan een van de thema's. Een voorbeeld van een thema is: "Ik mag er zijn!" En "Let op wat je zegt en doet!"

Methode Trefwoord

Deze geloof gerelateerde methode wordt iedere dag toegepast in de klas doormiddel van een dagopening en een scheurkalender. Aan de hand van deze kalender worden er vele maatschappelijke thema's aangehaald. Deze methode draagt ook bij aan het voorkomen van pesten. Doormiddel van verhalen/filmpjes/gesprekken/rolbespreking komen maatschappelijk getinte onderwerpen aan bod in de klas en worden normen en waarden, respect voor elkaar en sociale vaardigheden besproken en aangeleerd. Onderwerpen die aan bod komen zijn bijvoorbeeld: eenzaamheid, pesten, scheiden, goede doelen, rouwverwerking, de dood etc. Door te praten over deze onderwerpen worden kinderen tot denken aangezet.

2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?

De leerkracht geeft aan dat het fijn is dat er regels, methoden en routines vast staan door o.a. een pestprotocol. De verschillende handelingen die in het protocol staan worden wel eigen gemaakt door de leerkracht. Dit "eigen handelen" gaat vanzelf door jarenlange ervaringen.

Het protocol is fijn voor nieuwe leerkrachten maar ook als er iets misgaat, (bijvoorbeeld bij conflictsituaties) in dat geval kan makkelijk worden terug gegrepen naar het protocol.

3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

Er kan in bepaalde mate naar eigen inzicht worden gehandeld. Door veel (praktijk)ervaring maak je het pestprotocol eigen. Dat is ook de reden dat het pestbeleid goed werkt. Er zijn bepaalde kenmerken en activiteiten gepland om pesten te voorkomen. De lessen van Leefstijl liggen bijvoorbeeld vast.

De leerkracht besteed verder veel aandacht aan gesprekken in de klas om de sfeer in de klas zo optimaal mogelijk te maken, de leerkracht kan op eigen creatieve wijze invulling geven aan de methode Trefwoord.

De school maakt ook gebruik van sociaal-emotionele lijsten (SCOL). Twee keer per jaar vullen leerkrachten een vragenlijst van 25 vragen per kind in. Dit is een meetinstrument voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind. Deze resultaten worden besproken met het zorgteam en indien nodig met de ouders.

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?

De leerkracht geeft aan tevreden te zijn met het anti-pestbeleid op de school. Of er genoeg wordt gedaan om pesten te voorkomen is moeilijk te zeggen, er wordt nooit voldoende aan pesten gedaan. Pesten is niet te voorkomen en zal altijd plaatsvinden wanneer er sprake is van groepsvormen. Om het zo goed mogelijk aan te pakken zul je altijd met pesten bezig moeten blijven.

5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?

Het pest-beleid kan worden verbeterd door het onderwerp pesten altijd te laten terugkomen en stil te staan bij en het bespreken van heftige pestproblemen, bijvoorbeeld in werkgroepen, vergaderingen en bij het zorgteam. Ook het evalueren van het protocol draagt bij aan het verbeteren van het anti-pestbeleid. De leerkracht geeft aan dat dit al wel gebeurd.

6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?

De leerkracht geeft een eigen draai aan het anti-pestbeleid maar houdt zich wel aan de regels. Het gaat voornamelijk om de timing, wanneer bespreek je een pestprobleem? Wanneer haal je de ouders en/of directie erbij? Timing gaat naar eigen gevoel. Wel is het mogelijk om dit met haar duo-collega te bespreken, het is prettig om hier gedachten over te wisselen.

7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

De leerkracht ervaart geen problemen en geeft aan dat er geen verschil is tussen wat in theorie staat opgeschreven en wat in de praktijk wordt gedaan. In het protocol staat eigenlijk al opgeschreven wat leerkrachten doen en is dus opgesteld vanuit de (werkwijze van de) leerkrachten. In het protocol staan geen dingen die niet werkbaar zijn in de praktijk.

Er werd bijvoorbeeld aangegeven vanuit de leerkrachten dat er meer surveillance op het schoolplein moest komen omdat er nog al eens akkefietjes voorkwamen. Deze feedback is meteen verwerkt in het protocol. Het protocol wordt aangepast wanneer dit nodig is en is dus erg up-to-date en interactief.

De leerkracht geeft aan dat in het protocol staat dat er een pesttest kan worden afgenomen, hier heeft ze nog nooit gebruik van gemaakt.

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?

De leerkracht denkt zeker dat de maatregelen bijdragen aan het aanpakken van pesten en geeft aan het effectief is. Als je niks eraan zou doen zou het pestprobleem veel erger zijn.

Veel aandacht voor pesten door er gesprekken over te voeren en er open voor te staan motiveert om met een vriendelijke en respectvolle manier met elkaar om te gaan in een klas en in een school. Door de sfeer binnen een groep en ook binnen de school te optimaliseren en aan te geven dat niemand perfect is voorkomt het pesten.

Een opdracht uit de methode leefstijl is bijvoorbeeld dat alle kinderen een papier op hun rug hebben en dat andere kinderen dan iets positiefs/leuks over het kind op dat papier schrijven. Een ander voorbeeld is het maken van een ansichtkaart voor een random klasgenootje.

9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?

De leerkracht geeft aan dat iedere leerkracht de methode Leefstijl en Trefwoord toepast en dat iedere leerkracht aandacht heeft voor de leefregels. Het is wel heel persoonlijk hoe iemand pesten oplost. De school maakt gebruik van interne rapportages (leerlingvolgsysteem), hier staan notities in opgeschreven over kinderen op leer- en sociaalgebied. Dit rapport wordt doorgegeven aan de volgende leerkracht van het kind.

10. Op welke manier past u "(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)" toe?

Concrete toepassingen zijn het uitvoeren van de methode Trefwoord, Leefstijl, het doen van spelletjes in de klas en het voeren van (klassikale) gesprekken. Ook wordt er direct op het pesten ingegaan en zit de leerkracht er bovenop. Een voorbeeld is dat er voor een speelkwartier besproken wordt met de klas hoe het speelkwartier zal verlopen en welke regels hiervan toepassing zijn. Na het speelkwartier wordt met de klas nabesproken hoe het is verlopen.

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?

De drie methodes die de school hanteert (Leefstijl, Trefwoord en de Leefregels) zijn allemaal bedoeld om pesten te voorkomen en een saamhorigheidsgevoel te kweken binnen de klas en de school. Het kind staat centraal bij het deze preventieve aanpak van pesten. Ouders en de school (leerkrachten) staan als partner om het kind heen.

Bij het aanpakken van pesten is het van belang dat de grote middengroep (de 80% van de klas) zich inzet om het kind dat gepest wordt zich veilig te laten om naar school te gaan. Deze 80% moet worden bereikt zodat er samen (ouders, leerkrachten en de groep) voor een kind wordt opgestaan en dat er veiligheid wordt geboden.

2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?

De directeur geeft aan dat zijn rol ligt in het aansturen van leerkrachten in het uitvoeren van methodes. Ook toezicht op de juiste wijze van implementatie van de methodes is een taak die daarbij hoort. Het zorgdragen voor de omgang met de verschillende methodes door nieuwe leerkrachten is ook een taak van de directeur.

Daarnaast wijst de directeur een vertrouwenscontactpersoon aan en een persoon die de Leefregels stuurt en hier toezicht op houdt en is hij voorzitter van de verschillende teams binnen de school.

De directeur speelt ook een rol als leerkrachten en ouders er niet samen uitkomen. Als dit het geval is komt eerst de interne begeleider in beeld. Als dit niet voldoende is wordt de volgende stap gezet en komt de directeur kijken bij het probleem.

3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

De directeur geeft aan dat hij zorgt dat de methodes die worden gefaciliteerd up-to-date zijn, daarnaast wordt er collectieve en eventueel individuele scholing en nascholing geboden. De directeur zorgt tevens dat hij voorbeeld is van de school.

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?

De directeur is tevreden over de methode. Het gaat hier om een preventieve methode en dit is de manier om pesten aan te pakken. Een SOVA (sociale vaardigheden) training of Kanjertraining is voornamelijk gericht op de repressieve aanpak van pesten. Dat is jammer want in zo'n geval is het eigenlijk al te laat, hier is het al fout gegaan. Leefstijl werkt andersom.

Ook de katholieke methode Trefwoord gaat verder dan alleen de Bijbel. Deze methode is zeer maatschappelijk gericht en zorgt ervoor dat kinderen nadenken over hun gedrag en rollen in bepaalde situaties. De Leefregels zorgen ervoor dat er binnen de school dezelfde taal wordt gesproken (bijv. het stopteken).

Wat tegenvalt, is de rol van ouders, ouders voelen zich snel aangevallen terwijl dit niet nodig is. Elkaar aanspreken op gedrag blijft lastig en wordt niet in dank afgenomen.

Ouders zijn op dit gebied vaak onbereikbaar. Ouders zijn een voorbeeld voor de kinderen en gedrag van ouders zie je vaak terug bij kinderen.

Ondanks de preventieve maatregelen die de school neemt is soms toch een SOVA training nodig om kinderen sociaal sterker te maken. Dit komt omdat je niet iedereen bereikt met preventie. Af en toe (1 keer in de 5-6 jaar) komt het voor dat een pester niet meer binnen de groep past. De groep is klaar met dat kind, in dit uiterste geval zal zo'n kind toch naar een andere school worden overgeplaatst. In deze extreme gevallen is het de taak van directeur samen met de ouders en het kind een nieuwe school uit te zoeken.

5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?

Het invoeren van registratiesysteem (dit is een eis van de inspectie en wordt dus ingevoerd). Pestgevallen worden centraal geregistreerd en dit komt bij 1 leerkracht (teamlid) centraal bij elkaar. Hierdoor kan het geheel worden overzien van groep overstijgende zaken. En is er meer overzicht en inzicht in en van pesters, gepesten etc. Ook kan hiermee worden achterhaald of pesten in klassen van bepaalde leerkrachten vaker voorkomt dan in klassen van andere leerkrachten. Dit nieuwe systeem zal zeker een winstpunt zijn zonder dat het meer administratie voor de leerkrachten zal opleveren.

Op dit moment wordt er al een interne rapportage bijgehouden. Dit is voor de leraar zelf samen met de interne begeleider. Gesprekken tussen de leerkracht en IB'ers gaan over zaken die in de groep plaatsvinden, over de kinderen in die bepaalde klas.

6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?

De directeur komt in beeld als het eigenlijk al te laat is. De situatie is dan al zodanig verstoort dat er maatregelen door de directeur moeten worden genomen. Er heerst op zo'n moment veel onvrede bij de ouders dat de situatie niet meer gelijmd kan worden. Ook is vaak het belang van het kind verdwenen in een dergelijke (conflict)situatie.

In principe moet het probleem worden opgelost zonder mij. De interne begeleider kan wel interveniëren.

7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

1. Er is een hoge drempel om een melding over een kind en/of gezin te maken. Bij zo'n melding komt namelijk de meld/informatieplicht (het op de hoogte stellen van de ouders van de melding) naar de ouders kijken. Deze drempel is hoog omdat er consequenties kunnen zitten aan die melding. Leerkrachten zijn bang voor explosief gedrag van de ouders naar het kind of naar de leerkracht zelf. Een besluit tot melding wordt gedaan in overleg met het zorgteam.
2. De reacties van de ouders is soms heftig en niet op z'n plaats. Communicatie naar de ouders is hierdoor lastig. De drempel van ouders naar leraren ligt laag en er worden te pas en te onpas meldingen gedaan en kritiek geuit van ouders.
3. Een derde punt is de druk die leraren en directie ervaren om 24 uur met kinderen en ouders bezig te zijn. Leerkrachten horen altijd maar klaar te staan voor ouders en moeten altijd iets uit doen op de kritiek/mening van ouders.

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?

Het draagt zeker bij, maar zal pesten nooit 100% oplossen. Pesten gebeurt altijd. Je ziet het niet altijd, want het gebeurt ook via internet, op straat en in de privésfeer. Een van de middelen betreft de communicatie naar ouders, dit gaat vaak mis omdat ouders bijvoorbeeld geen nieuwsbrieven etc. lezen. De ouders die je juist wilt bereiken zijn vaak onbereikbaar.

9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?

Alles wordt toegepast maar of alles altijd op de juiste wijze gebeurt is niet te zeggen. Een voorbeeld hiervan is een schorsingsprocedure. Door communicatie op de werkvloer zijn hier elementen niet naar behoren verlopen. Het schorsen was niet meer mogelijk omdat de stappen van het protocol niet exact waren doorlopen. Hierdoor was het al te laat. Ouders kunnen hierdoor op juridische zaken gaan staan en dan gaat het niet meer om de inhoud. Als ouders in de gaten krijgen dat er op het gezin wordt gelet, en het gezin dus wordt bereikt wordt het kind al snel van school gehaald.

10. Op welke manier past u '(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)' toe?

Voorbeeld geven, interveniëren, voorlichting geven in de gids en maandbrief, pestgedrag aan de orde stellen, toezicht houden op uitvoering van beleid.

Leerkracht

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?

De school maakt gebruik van een zogenaamde escalatieladder. Deze wordt binnen heel de school gebruikt.

De groepen 5 en 6 maken gebruik van de KiVa methode. Dit is een onderzoek van de Universiteit Groningen. Het onderzoek duurt totaal twee jaar waarvan een jaar nu achter de rug is. Het KiVa programma bestaat uit 10 lessen die verspreid in één jaar worden gegeven. KiVa is een methode die verweven is in de dagelijkse routine. Problemen en voorvallen worden opgelost vanuit de KiVa insteek. Kinderen spreken elkaar ook aan op de KiVa regels.

2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?

Door de KiVa methode wordt de blik van de leerkracht op het pestgedrag veranderd. Er wordt uit gegaan van de hele groep die ervoor moet zorgen dat pesten niet voorkomt. De sfeer in de groep moet zo optimaal mogelijk worden gemaakt. Pesten is daarbij een probleem van de hele groep. Bij het oplossen van pesten gaat de aandacht naar heel de groep en niet alleen naar de specifieke pester die wordt bestraft. Met iedere les van KiVa wordt er meer en meer een groepsgevoel gekweekt.

De rol van de leerkracht is hierbij dat zij de lessen geeft en de groep aanstuurt. Als de groep er zelf niet uitkomt, helpt de leerkracht bij het oplossen. De leerkracht zorgt ook voor het juiste groepsgevoel waar pesten niet in voor hoeft te komen. De groep is verantwoordelijk voor alles wat er binnen de groep gebeurt, hier heeft iedereen zijn of haar eigen aandeel in.

3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

Het is nieuw voor de school en het betreft een onderzoek. We houden ons dus strikt aan de regels en maken goed gebruik van de verkregen materialen. De leerkrachten zijn enthousiast over het programma en hebben in de loop van de tijd steeds meer van hun zelf in het KiVa programma gestoken.

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?

Voordat gebruik werd gemaakt van de KiVa methode was het pestbeleid erg vaag. Het pestprotocol is iets wat losstaat en is niet een methode die (vooraf) handvaten geeft aan leerkrachten. Ook is het jammer dat de pester wordt gestraft hierdoor laat je de negatieve sfeer die daarbij hoor bestaan. Met de KiVa methode zet je de sfeer om in iets positiefs. Pesten is lastig te constateren, kinderen geven niet snel aan dat ze worden gepest daardoor kan je als leerkracht weinig doen. KiVa is echt een handvat waar leerkrachten iets mee kunnen. Door de KiVa lessen wordt voor de kinderen en leerkrachten ook duidelijk wat pesten nu eigenlijk is, dat je het moet aangeven als het gebeurt en dat het niet getolereerd wordt.

5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?

KiVa moet heel de school worden toegepast, zo ontstaat er een schoolbrede aanpak om pesten te voorkomen.

6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?

Je past het beleid vanuit jezelf toe met je eigen insteek. Je houding verandert door de KiVa methode. Je bent namelijk gewend de pester en dus het negatieve te straffen, met KiVa draai je het om en leg je de verantwoordelijkheid bij de groep.

7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

Het pestprotocol is eigenlijk wazig en redelijk vaag. Het zijn dingen die op papier staan, dit ben je verplicht als school. Eigenlijk wordt er weinig aandacht aan pesten besteed totdat het voorkomt. In dat geval ga je kijken naar het protocol.

KiVa gaat juist om het voorkomen van pesten door het bewust maken van normen en waarden.

Een knelpunt van KiVa is de lengte van de lessen, voor een les staat een duur van 90 min. Bij een bijeenkomst van de ervaringsgroepen is dit besproken en werd er als tip gegeven om elementen die je aanspreken eruit te pakken. Verder staan de lessen duidelijk en uitgebreid beschreven en is er een goede balans tussen theorie en praktijk. Het bevat genoeg spelmethoden en veel leuke oefeningen.

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?

Dit moet nog blijken uit het onderzoek. Maar de leerkracht is er wel van overtuigd dat het bijdraagt aan het voorkomen van pesten. Eind groep 4 moeten kinderen een vragenlijst invullen en daarna ieder half jaar. Hierdoor kan het verschil worden opgemerkt tussen de controleklassen en de KiVa-klassen.

9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?

De concrete elementen worden steeds meer toegepast. In het begin was dit soms wat lastiger maar het maakt nu eigenlijk deel uit van de dagelijkse routine.

10. Op welke manier past u "(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)" toe?

De leerkracht geeft aan dat de kinderen het probleem eerst zelf moeten proberen op te lossen. En wijst ze erop dat ze in Ik-taal moeten spreken. Hier worden ze ook op gecorrigeerd. Daarnaast is het belangrijk dat de groep zich bewust wordt van het feit dat ze als groep verantwoordelijk zijn voor de sfeer in de groep.

Interim-Directeur (waar directeur staat lees interim-directeur)

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?

KiVa programma

In vier klassen op deze school wordt de KiVa Methode uit Finland gehanteerd. Het mooie aan KiVa is dat er uit wordt gegaan van de positie van ieder kind als individu. Ieder kind heeft zijn of haar eigen mini-maatschappij om zich heen, dit netwerkje moet veiligheid bieden voor een kind. Het KiVa programma richt zich op het netwerk en niet op de pester. Het netwerkje moet versterking bieden en het kind krachtiger laten voelen in zijn/haar omgeving. De weerbaarheid van een kind wordt hierdoor vergroot. KiVa zorgt ervoor dat de directe omgeving van een kind zich meer van het pesten aantrekt en dat de groep elkaar helpt en dat de samenhang binnen een groep wordt versterkt.

Zero tolerance beleid en escalatieladder

De school hanteert een zero tolerance beleid. Het overschrijden van bepaalde gedragsregels en teveel afwijking van de heersende normen en waarden (bijv. agressie en geweld) wordt niet getolereerd binnen de school. Een consequentie van dit overschrijvende gedrag is de escalatieladder. Als een kind de mist in gaat komt hij een treetje verder op de ladder daarnaast worden de ouders geïnformeerd over het gedrag van het kind. In het ergste geval kan een kind van school worden gestuurd. Dit is alleen in extreme gevallen als het kind zich echt niet kan gedragen.

Pestprotocol en leerlingvolgsysteem

Tevens wordt er een pestprotocol gehanteerd in iedere klas. In de klas wordt besproken hoe je met elkaar om moet gaan en wat de gedragsregels van de school zijn. Ook wordt er gebruik gemaakt van een leerlingvolgsysteem. Hierin worden belangrijke notities bijgehouden van bepaalde gebeurtenissen, bijvoorbeeld pestproblemen.

2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?

De directeur geeft aan dat zijn taak is dat regels voor iedereen binnen de school duidelijk moeten zijn. Het gaat dan om regels voor leerlingen, leerkrachten, ouders en de communicatie van deze regels naar de ouders toe. De directeur faciliteert het beleid en geeft sturing ook houdt hij toezicht op de uitvoering ervan. Een voorbeeld hiervan is om ervoor te zorgen dat alle leerkrachten op één lijn zitten en hetzelfde uitvoeren. Ook komt de directeur in beeld als kinderen zich niet gedragen en leerkrachten er niet uit komen. De school en ook de directeur grijpt snel in.

3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

De directeur geeft aan behoorlijk veel vrijheid te hebben in het anti-pestbeleid. De escalatieladder is door de directeur zelf ingevoerd en hierop zijn veel positieve reacties op gekomen.

Het KiVA programma wordt in twee groepen uitgevoerd om het een onderzoek van de Universiteit Groningen betreft. Volgend jaar wordt de methode wel uitgebreid en verder gefaciliteerd. Het plan is om al te beginnen bij de kleutergroepen met het invoeren van KiVa.

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?

De directeur geeft aan dat hij het gevoel heeft dat een groot deel van het pesten niet wordt gezien. Het wordt niet altijd waargenomen als pesten. Het is ook niet altijd helder dat het om pesten gaat, het is moeilijk vast te stellen wanneer het om een pestprobleem gaat.

5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?

Een mogelijkheid om het anti-pestbeleid te verbeteren ligt bij de samenwerking tussen ouders en school. Ouders zijn vooral actief in de opvoedkundige 'klusjes' binnen een school en niet zozeer ter verbetering van het sociaalpedagogisch klimaat van een klas en school. Ook de beschikbaarheid van ouders daalt, de betrokkenheid van ouders bij een school is helaas laag en er komt weinig feedback van ouders.

De school zou voor meer betrokkenheid kunnen zorgen door bijvoorbeeld meer openheid te tonen. Samenwerking en een goede communicatie tussen ouders en leerkrachten is iets wat mee kan werken aan het tegengaan van pesten, hierdoor zijn leerkrachten eerder op de hoogte van wat er bijvoorbeeld binnen een gezin speelt en wat er in de omgeving van een kind gebeurt.

6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?

De directeur geeft aan aandacht te geven aan het KiVa programma, het beleid te faciliteren en te vragen naar de ontwikkelingen. Hij is er enthousiast over en voorstander van uitbreiding.

7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

1. Het onderkennen van verkeerd gedrag is lastig. Ook de communicatie kan een knelpunt zijn. Leerkracht doen niet altijd wat met vermoedens, de timing van actie ondernemen is moeilijk en is bij iedere leerkracht anders. Bij het ondernemen van actie moeten leerkrachten vaak uit hun comfortabele zone stappen, dit is moeilijk. Er moeten soms eerder stappen worden ondernomen en op basis van vermoedens mag er ook gehandeld worden. Incidenten kunnen dan eerder worden erkent.

2. De verbinding tussen het privéleven van een kind en de school is niet optimaal. Er zou meer contact moeten zijn tussen leerkracht en ouder. De drempel tussen ouder en leerkracht wordt op die manier verlaagd en kan er dus met alleen vermoedens al wat worden gedaan waardoor er problemen kunnen worden voorkomen. Daarnaast zijn ouders een voorbeeld voorkinderen. Het is dus belangrijk dat ouders goed bereikbaar zijn voor de school.

De directeur geeft aan dat er geen grote knelpunten zijn tussen beleidsregels en de uitvoering op de werkvloer.

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?

Het beleid draagt zeker bij aan het voorkomen van pesten en het aanpakken van pestgedrag. Je merkt dat kinderen anders om gaan met elkaar. De houding van kinderen veranderd. Kinderen sporen elkaar bijvoorbeeld aan tot goed gedrag en spreken elkaar aan op verkeerd gedrag, hierdoor hangt er een goede sfeer in de klas. Kinderen nemen het voor elkaar op en o.a. hierdoor wordt de orde in een klas hersteld.

9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?

Bij de projectklassen wordt het beleid zeker goed toegepast. Aandacht voor juist gedrag is een belangrijk punt op school en dit krijgt dan ook veel aandacht. Wel is het zo dat niet iedere leerkracht het aanpakken van verkeerd gedrag en het corrigeren van pestgedrag even goed in zijn vingers heeft. Niet iedere leerkracht durft even snel een probleem aan te pakken en verkeerd gedrag te bestraffen.

10. Op welke manier past u '(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)' toe?

De directeur zorgt ervoor dat de leerkrachten het beleid uitvoeren en houdt hier toezicht op. Het uitvoeren van anti-pestbeleid ligt immers bij de leerkrachten, zij hebben die verantwoordelijkheid. De directeur moet er wel scherp op blijven juist omdat hij geen sluitend zicht heeft.

Leerkracht

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?

Het beleid is voornamelijk gericht op het voorkomen van pestgedrag binnen de school. Het protocol geeft voor de leerkrachten een bepaalde leidraad waar naar kan worden gehandeld. Als pestgedrag wordt gesignaleerd staan in het protocol bepaalde handelingen die kunnen worden gevolgd. De leerkracht is de persoon die als eerste in contact staat met de leerlingen, hij of zij merkt dan ook al eerste dingen op.

De school maakt ook gebruik van spreuken. Aan het begin van iedere maand wordt er aandacht besteed aan een nieuwe spreuk, deze worden vervolgens besproken in de klassen. De spreuken gaan bijvoorbeeld over buitensluiten, in de rij staan en over andere omgangsvormen en gedragingen. Er wordt regelmatig naar een spreuk teruggekoppeld. Als laatste hanteert de school ook de methode “beter omgaan met jezelf en de ander”. Deze bestaat uit verschillende lessen over uiteenlopende thema's.

-SCOL: vragenlijst aan de hand van deze lijst worden de sociale competenties van het kind gemeten. Dit wordt 2 keer per jaar door iedere leerkracht ingevuld. De SCOL-lijst hoort bij het dossier van een kind. De uitslag kan bijvoorbeeld een bevestiging zijn voor een leerkracht of juist een iets zijn waar de leerkracht alert op moet blijven.

2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?

De leerkracht geeft aan dat hij de eerste persoon is die pestgedrag moet signaleren en dat hij een rol speelt bij het voorkomen van pestgedrag. Als een leerkracht merkt dat er bepaalde dingen spelen in een klas is hij degene die daarop anticipeert. De leerkracht kan aanvoelen wat een klas nodig heeft en wat bepaalde kinderen nodig hebben.

De leerkracht moet daarnaast zorgen voor een goede vertrouwensband tussen kind en leerkracht. De drempel voor kinderen om naar leraren toe te stappen moet laag zijn. De veiligheid voor kinderen moet er zijn om dingen durven aan te geven en met bepaalde zaken naar leraren toe te stappen. Ook probeert de leerkracht een beeld te hebben van de thuissituatie en van het welbevinden van een kind.

3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

De spreuken en een gastles van de GGD staan vast. Verder is een leerkracht vrij om in te spelen op wat een groep nodig heeft. Als bijvoorbeeld de sociale contacten in een klas niet zo zijn zo als zou moeten kan de leerkracht aan de hand van bijvoorbeeld een spelmethode hier verandering in te brengen. De leerkracht heeft zijn klas zelf een keer regels laten opstellen voor de groep. Daarnaast maakt de leerkracht gebruik van een brievenbus. Kinderen zijn vrij om hier allerlei zaken in kwijt te kunnen, zowel leuke als minder leuke dingen. Hierdoor is de leerkracht op de hoogte van wat er in de klas en bij bepaalde kinderen speelt en hier kan op worden geanticipeerd. Andere leerkrachten maken bijvoorbeeld weer gebruik van complimentenkaartjes. Zo handelt iedere leerkracht naar wat hij nodig acht voor de groep.

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?

De leerkracht geeft aan zeker tevreden te zijn met het anti-pestbeleid op de school. Als leerkrachten tegen bepaalde problemen aanlopen is er altijd een back-up waar beroep op kan worden gedaan. Bijvoorbeeld het zorgteam (Interne begeleiders, directie en bouwcoördinatoren). Ook komen onderwerpen op het gebied van sociaalpedagogisch klimaat aan de orde tijdens Bouw-overleggen. Hierdoor kunnen tips, ervaringen en advies worden uitgewisseld.

5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?

De huidige methode "beter omgaan met jezelf en de ander" is een sterk verouderde methode. Vanaf volgend jaar wordt er door de werkgroep samen met de externe ook gekeken naar een nieuwe methode.

6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?

In eerste instantie kijk je naar wat een groep op sociaal gebied nodig heeft. Door hier naar te handel bereik je het grootste effect. Als leerkracht moet je altijd alert blijven op wat er speelt in een groep en hier de vinger opleggen.

7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

In de procedure die wordt doorlopen worden weinig knelpunten ervaren. Het knelpunt ligt meestal in de rol van de ouders. Ouders houden zich soms afzijdig van wat er op school met hun kind gebeurt. Ze zijn daardoor vaak moeilijk mee te krijgen. Het is belangrijk dat ouders in een vroeg stadium op de hoogte worden gesteld over bepaalde zaken aangaande hun kind. De externe contactpersoon die vanaf volgend jaar wordt betrokken bij het beleid moet een rol vervullen in de koppeling tussen ouders en school.

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?

De Spreuk van de maand zorgt voor een goede ingang om over gedrag te pesten. Hierdoor komen bepaalde dingen naar boven en hiernaar kan weer gericht worden gehandeld.

9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?

Het beleid wordt in grote mate en met regelmaat toegepast, pesten staat erg in het licht op school en dus ook onder de leerkrachten. De spreuken worden door iedereen toegepast.

10. Op welke manier past u "(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)" toe?

De leerkracht zorgt voor de juiste insteek. En maakt eigen doelen die hij nodig acht voor de groep. Het klakkeloos afdraaien van bepaalde themalessen is niet effectief maar doormiddel van ervaringen kijken wat werkt in de klas.

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?

De school maakt gebruik van een anti-pestprotocol. Daarnaast hanteert de school een spreuk van de maand. Dit waarborgt aandacht voor de gedragingen van leerlingen over en weer.

Ook maakt de school gebruik van de materialen van stichting Weerbaar. Hier worden verschillende materialen van afgenomen zoals posters. Deze hangen op in school en kinderen worden op de inhoud van de posters gewezen. Dit is een preventieve methode om pesten tegen te gaan. De school richt vooral aandacht op de manier van omgang tussen kinderen en het aanleren van normen en waarden.

Pesten is geen groot probleem op de school, bepaalde omgangsvormen daarentegen wel. Begin volgend schooljaar gaat de werkgroep SEO met een externe aan de slag om nog meer aandacht te besteden aan de omgang en het gedrag tussen kinderen. Dit is een project van ongeveer 1,5 a 2 jaar. Ook wordt hierbij meer ingezet op de rol van de ouders, en wordt ouderbetrokkenheid gestimuleerd.

Van een SOCIO matrix, SCOL-lijsten (sociale weerbaarheid) en SoVa-training wordt ook gebruik gemaakt.

2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?

De directeur geeft aan de rol van intermediair te vervullen in het anti-pestbeleid van de school. De directeur staat tussen ouders en school in en is hierbij soms de boeman. Bij gevallen die niet in de klas kunnen worden opgelost of waarbij contact moet worden opgenomen met de ouders van kinderen grijpt de directeur al snel in.

3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

Als directie is daar veel vrijheid in. Wel vindt er veel teamoverleg plaats en wordt met z'n allen aan een juist beleidssysteem gewerkt. Vanaf volgend jaar komt er waarschijnlijk een vernieuwd protocol waar regels en afspraken in zullen staan. Maar wat belangrijk is dat beleid ook zeker op de praktijk is gericht en dat veel regels niet werken of averechts kunnen werken.

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?

De directeur geeft aan dat hij redelijk tevreden is over het gevoerde beleid op de school. Er zijn altijd punten die niet even goed gaan maar met grote pestproblemen heeft de school niet te maken. In samenspraak met de leerkracht worden problemen al snel opgelost. De grote pestgevallen worden zeker opgemerkt door de school maar op een school met 300 kinderen kan je niet alles in de gaten hebben. Surveilleren is een goed middel om pesten op te merken, over de manier waarop dit gebeurd is de directeur tevreden.

5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?

De school biedt degelijke structuren aan om pesten te voorkomen en tegen te gaan, helaas werkt het thuisfront hier niet altijd aan mee. Er zijn wel eens botsingen tussen school en ouders. Ouders hebben niet altijd dezelfde ideeën over pesten en zeggen tegen hun kind dat

hij of zij maar terug moet slaan. Dit idee botst met wat de school wil; namelijk pestgedrag aangeven bij de leerkracht of directie. Ook hebben sommige ouders geen idee van wat er op school speelt of bij het kind speelt (cyberpesten).

Ouderbetrokkenheid is een winstpunt voor het anti-pestbeleid. Hierdoor kan ouders een beeld worden gegeven wat er om een kind heen gebeurt.

De school heeft het ouder gesprek dat drie keer per jaar plaatsvindt al verplicht gesteld.

Hierdoor zijn de ouders meer op de hoogte van het welbevinden van hun kind op school en hebben leerkrachten ook een beter beeld van onder andere de thuissituatie.

6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?

De directeur intervenueert waar nodig en informeert het team. Ook zorgt hij ervoor dat het team alert blijft op onder andere pestgedrag en omgangsvormen. Het is de taak van de school dat kinderen zich veilig voelen, in team- en bouwvergaderingen komt pesten ook altijd aan bod.

7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

Er worden weinig knelpunten ervaren door de directeur. Er zijn weinig problemen in de uitvoering van het beleid en er wordt gedegen mee omgegaan.

In z'n algemeenheid is het opvallend is wel dat er vaak aandacht voor problemen is als het al te laat is, achteraf worden er dan maatregelen genomen.

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?

De maatregelen die worden genomen om pesten aan te pakken en te voorkomen dragen zeker bij. Als dat niet zo was voerden we geen beleid op dit gebied. Er iets aan doen is zeker van toegevoegde waarde alleen is de effectiviteit daarvan lastig te meten.

9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?

Iedereen binnen de school heeft altijd zijn ogen en oren open en is alert op pestgedrag. Er is veel aandacht voor, hoe dit wordt ingevuld door leerkrachten is voor iedereen verschillend omdat iedereen als mens ook verschillend is. Wat bij de één wel werkt hoeft bij de ander niet te werken. Het aanpakken en voorkomen van pesten is mensenwerk.

10. Op welke manier past u '(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)' toe?

De directeur intervenueert waar dat nodig is. Stuur het beleid aan en houdt toezicht op de uitvoering hiervan. Ook zorgt hij ervoor dat leerkrachten alert blijven.

Directeur en gedragsspecialist/gespecialiseerd leerkracht

1. Wat houdt het anti-pestbeleid op deze school in?

Anti-pestcontract

Jaarlijks wordt er in alle groepen aandacht besteed aan pesten door de directeur en vier adjunct-directeur. Deze komen een bezoek brengen aan de groepen 5 t/m 8 van de school om te discussiëren over het onderwerp pesten. Dit bezoek gaat gepaard met het tekenen van een anti-pestcontract door de kinderen.

Leefregels

De school hanteert ook bepaalde leefregels, in totaal vijf. Deze zijn gekoppeld aan de zes themalessen uit de map Pedagogisch Klimaat. De lessen worden aan het begin van het jaar aan alle klassen aangeboden. De leefregels worden ook besproken tijdens het bezoek van de directie in de klassen. Iedereen binnen de school is bekend met de regels en er wordt regelmatig naar verwezen. De leefregels moeten deel uitmaken van het dagelijkse denken en handelen, het is lastig vast te stellen of dit ook zo is. Het is niet voor iedereen weggelegd om hier effectief mee om te gaan. Ook worden de regels niet door iedereen op dezelfde manier ingevuld, dit doet iedereen op z'n eigen manier. De regels zouden wel meer moeten leven in de school.

Gedragsspecialist

Zodra pesten wordt gesignaleerd en het een probleem vormt wordt de gedragsspecialist van de school erbij betrokken. Het feit dat de school over dergelijke specialisme beschikt is uniek, op andere scholen is dit niet of nauwelijks aanwezig.

De gedragsspecialist gaat samen met het kind aan de slag om het probleem aan te pakken. Afhankelijk van de situatie pakt de gedragsspecialist samen met het kind en andere betrokken actoren het probleem aan. Doordat de gedragsspecialist een neutraal persoon is en een neutrale positie heeft kan ze makkelijk met de kinderen in gesprek gaan en komen zij zelf met goede oplossingen. Kinderen zijn zich vaak niet bewust van het pesten maar meestal is er wel een achterliggende reden dat een kind pest.

Er regelmatig contact plaats tussen de directeur en de gedragsspecialist.

Pestprotocol

De school is op dit moment bezig met het invoeren van een nieuw pestprotocol. In dit nieuwe pestprotocol is vooral de nadruk gelegd op de preventie van pesten. Hier wordt veel in geïnvesteerd. In het protocol ligt de nadruk op groepsvorming, aandacht voor elkaar en voor de groep, contact tussen kinderen, respect en acceptatie. De Leefregels en het pedagogisch klimaat zijn hier een belangrijk onderdeel van. Er gaat meer aandacht naar de groep als geheel, deze heeft immers te maken met het pestprobleem. Het is belangrijk dat de sfeer in de klas leuk is en blijft, door hier veel aandacht aan te besteden zal het pestgedrag afnemen. Juist als de sfeer in een klas goed is en er geen pestproblemen worden ervaren is het belangrijk om op dat moment aandacht aan pesten te besteden. In dat geval voelt

iedereen zich vrij. Want als er pestproblemen zijn dan is er automatisch spanning in een klas (ook bij ouders en de leerkracht). Ook moet er in het pestprotocol een betere definitie komen te staan van pesten.

In het document pedagogisch klimaat komt ook een soort kleine sova-training te staan. Hier komen handelingsadviezen en tips in te staan waardoor leerlingen leren op een betere manier met elkaar om te gaan. In het nieuwe protocol wordt hiernaar verwezen.

Daarnaast staan in het protocol ook de stappen die moeten worden genomen als pesten voorkomt. Deze curatieve maatregelen worden achteraf genomen en zijn eigenlijk niet de manier om pesten aan te pakken. Het zal zich dus meer richten op het begrip opbrengen in plaats van het geven van sancties.

2. Wat betekent het anti-pestbeleid specifiek voor u als leerkracht/directeur? Wat is uw rol hierin?

Directeur

De directeur geeft aan het beleid te faciliteren en zorgt ervoor dat het beleid actueel is. Hij ziet erop toe dat het beleid niet verwaterd en dat niet alleen een papieren tijger is maar ook een uitvoerbaar beleid. Hij zorgt ervoor dat er de intentie is om te zorgen dat er niet gepest wordt. Als het ondanks de preventie toch komt is het de verantwoordelijkheid van de directeur te zorgen voor je juist nazorg.

Leerkracht

De leerkracht moet altijd bezig zijn met het optimaliseren van de sfeer in de klas en in de school en te zorgen voor een goede groepsvorming. De kinderen in de klas tekenen een anti-pestcontract hierna kan de leerkracht hier zelf verdere invulling aangeven. Hier moet eigenlijk consequenter mee worden omgegaan en ook moeten er consequenties worden verbonden aan het niet naleven van het contract. De ene leerkracht doet hier mee dan de ander. Als ondanks de preventieve maatregelen pesten voorkomt dan moeten er curatieve maatregelen worden genomen. De leerkracht probeert een pestprobleem eerst zelf op te lossen, als dit niet lukt kan er een interne begeleider of adjunct-directeur bij worden betrokken. In overleg met hen of bijvoorbeeld het zorgteam kan dan ook de gedragsspecialist worden ingezet. Als een probleem escaleert vervult de directeur de rol naar de ouders. Maar hij komt alleen in beeld wanneer dit gewenst of noodzakelijk is. Eigenlijk is het dan al te laat omdat de actoren die er al bij betrokken zijn er alleen niet uitkomen.

In het nieuwe pestprotocol wordt gebruik gemaakt van een diploma: "ik werk mee aan de sfeer in de klas" in plaats van een anti-pestcontract.

3. In hoeverre kunt u zelf vorm geven aan het anti-pestbeleid?

De school geeft aan dat ze erg vrij zijn in het vormgeven aan het anti-pestbeleid en is niet gebonden. Zij is zelf namelijk verantwoordelijk voor een actueel beleid en pestprotocol. Vanuit de bovenschoolse laag worden wel voorbeelden (Veiligheidsplan) gegeven maar de school is zelf vrij (binnen de gegeven kaders) om iets anders te hanteren.

De gedragsspecialist is zelf met het voorstel gekomen om het pestprotocol aan te passen. Het managementteam geeft feedback en akkoord ten aanzien van het nieuwe beleid. De adjunct-directeuren samen met de gedragsspecialist zorgen ervoor dat het nieuwe beleid terecht komt bij de leerkrachten.

Het protocol moet een werkbaar doe-document zijn en moet handvaten geven voor leerkrachten. Leerkrachten zijn wel vrij om bepaalde maatregelen toe te passen en bepaalde vaardigheden aan te leren in de klas, de school biedt hier bepaalde materialen voor aan (pestkwartet, anti-pestspel).

Wel zou er meer een koppeling moeten zijn tussen leerkrachten. Er moet meer informatie worden gedeeld over effectieve maatregelen en minder effectieve maatregelen. Met zo'n grote school is het lastig om alle leerkrachten te bereiken en eenzelfde beleid uit te dragen.

4. In welke mate bent u tevreden of ontevreden over het anti-pestbeleid op de school?

Directeur: Het feit dat het pestprotocol weer wordt aangepast kan een zekere mate van ontevredenheid betekenen. Het anti-pestbeleid wordt weer opgepakt om te zorgen voor de nieuwe inzichten en informatie.

Gedragsspecialist: Pesten is een belangrijk thema binnen de school waar hiervoor eigenlijk te weinig aandacht voor was. "De school heeft het een beetje laten liggen". Het was niet naar tevredenheid anders ga je het niet herschrijven.

5. Wat zijn volgens u de mogelijkheden om het anti-pestbeleid te verbeteren? Kunt u hier een voorbeeld van noemen?

Het gaat dan vooral om de preventie van pesten. Pesten is lastig vast te stellen en aan de beleving onderhevig. Er moet veel aandacht worden besteed aan de groepsvorming en groeps sfeer. Het pedagogisch klimaat is belangrijk en hier kan meer op worden ingezet. Ook de rol van de ouders is een belangrijk punt. De school heeft te maken met veel kritische en mondige ouders. Deze zijn zeker wel betrokken bij de school en bij hun kind maar ze staan niet altijd open voor nieuwe inzichten om bijvoorbeeld pesten te voorkomen.

Als hun kind niks met pesten te maken heeft vinden ze dat het kind er ook niet bij betrokken zou moeten worden. Ouders hebben hierin niet de juiste instelling en informeren zich niet goed.

De communicatie tussen ouders en leerkrachten is soms lastig en kost veel tijd, ouders laten zich niks aanleunen, maar ze moeten wel beseffen dat de leerkracht de professional is.

Verder zou er een registratiesysteem kunnen komen die binnen de grenzen van de privacy aantoont hoeveel pestgevallen er zijn.

6. In hoeverre past u de concrete maatregelen van het anti-pestbeleid naar eigen inzicht toe?

De leerkrachten passen in grote mate het beleid naar eigen inzicht toe. Iedere leerkracht is anders en doet dit op zijn eigen manier. De belangrijkste taak is dat de leerkracht moet zorgen voor de veiligheid in de klas en het creëren van een goede groeps sfeer.

De rol van de directeur gaat zoveel mogelijk via de hiërarchische lijn (via de stappen van het protocol). Er zijn namelijk nog mensen onder hem die eerder in aanraking staan met pestproblemen. Er gebeurt veel in overleg, hierdoor is de directeur wel op de hoogte en wordt hij geïnformeerd. De directeur kan een afwachtende houding aannemen, er wordt beroep op hem gedaan als dat nodig is en als de situatie hier om vraagt. Hij heeft wel de bevoegdheid in te grijpen waar hij dat nodig acht. Hij kan ook besluiten hulp aan te bieden of in te springen als iets escaleert. Volgens de regels werken is niet altijd optimaal want iedere

situatie is anders maar een protocol is zeker een goede leidraad bij het nemen van stappen.

7. In hoeverre ervaart u knelpunten in de uitvoering/toepassing van het beleid en het rekening houden met de regels van het beleid?

Het aanpakken van pestproblemen is afhankelijk van de situatie. Het protocol is hierbij een mooie handleiding, maar er moet voor een groot deel naar eigen inzicht worden gehandeld. Als er leerkrachten er zelf niet uitkomen dan zijn er vele overlegvormen binnen de school waar beroep op kan worden gedaan.

Het protocol zit wel bij iedereen in het hoofd maar is vaak een papieren tijger (Ad hoc-methode) waar niet veel mee wordt gedaan.

8. In hoeverre vindt u dat de concrete maatregelen van het beleid bijdragen aan het aanpakken van het pestprobleem op school?

Het beleid draagt in grote mate aan het aanpakken van het pesten op deze school. De invulling hiervan is afhankelijk van de leerkracht. Een leerkracht is verantwoordelijk voor wat er in de klas gebeurt. Verder hangt er een goed vangnet om pesten heen op de school. Het is wel slecht meetbaar of het beleid daadwerkelijk bijdraagt aan het verminderen van pesten. Maar de pestproblemen op deze school zijn relatief klein. Dit heeft ook te maken met de wijk waarin de school staat en niet alleen van het gevoerde beleid.

9. In welke mate worden deze concrete middelen/kenmerken van het anti-pestprogramma toegepast door de school volgens u?

Er is veel aandacht binnen de school voor pesten maar de invulling hiervan is vrij. De leerkrachten zijn op de hoogte van de Leefregels en het pestprotocol maar er wordt veel naar eigen inzicht gehandeld. Het anti-pestcontract en het aandacht besteden aan de leefregels zijn wel elementen waar iedere leerkracht aandacht aan besteed. Ook de SCOL-lijsten worden door iedereen ingevuld.

10. Op welke manier past u "(noemen van de concrete kenmerken van het anti-pestbeleid)" toe?

(zie antwoord vraag 2)

Directeur

De directeur geeft aan het beleid te faciliteren en zorgt ervoor dat het beleid actueel is. Hij ziet erop toe dat het beleid niet verwaterd en dat niet alleen een papieren tijger is maar ook een uitvoerbaar beleid. Hij zorgt ervoor dat er de intentie is om te zorgen dat er niet gepest wordt. Als het ondanks de preventie toch komt is het de verantwoordelijkheid van de directeur te zorgen voor je juist nazorg.

Leerkracht

De leerkracht moet altijd bezig zijn met het optimaliseren van de sfeer in de klas en in de school en te zorgen voor een goede groepsvorming. De kinderen in de klas tekenen een anti-pestcontract hierna kan de leerkracht hier zelf verdere invulling aangeven. Hier moet eigenlijk consequenter mee worden omgegaan en ook moeten er consequenties worden verbonden aan het niet naleven van het contract. De ene leerkracht doet hier mee dan de ander. Als ondanks de preventieve maatregelen pesten voorkomt dan moeten er curatieve

maatregelen worden genomen. De leerkracht probeert een pestprobleem eerst zelf op te lossen, als dit niet lukt kan er een interne begeleider of adjunct-directeur bij worden betrokken. In overleg met hen of bijvoorbeeld het zorgteam kan dan ook de gedragsspecialist worden ingezet. Als een probleem escaleert vervult de directeur de rol naar de ouders. Maar hij komt alleen in beeld wanneer dit gewenst of noodzakelijk is. Eigenlijk is het dan al te laat omdat de actoren die er al bij betrokken zijn er alleen niet uitkomen. In het nieuwe pestprotocol wordt gebruik gemaakt van een diploma: "ik werk mee aan de sfeer in de klas" in plaats van een anti-pestcontract.